

IABR—ATELIER ROTTERDAM
VERKENNING
**(ON)BEKENDE
NETWERKEN**

ENERGIEWIJK
BOTU

VERKENNING (ON)BEKENDE NETWERKEN

De IABR bouwt sinds 2017 binnen het IABR–Atelier Rotterdam samen met een groeiend aantal partners, waaronder Gemeente Rotterdam, aan een traject voor de Energiewijk BoTu. Dit met het motto: energietransitie als hefboom voor een sociaal-inclusieve stad. Onderdeel hiervan is deze verkenning, naar het handelingsperspectief van bekende en onbekende netwerken en sleutelfiguren in Bospolder-Tussendijken in het licht van energietransitie en community building.

30.08.2019

Anne Knoop
Mimi Slauerhoff
Robbert de Vrieze
Willem Beekhuizen

INHOUDSOPGAVE

1.	introdactie	4
2.	opgave	5
	2.1 programma's en opdrachtgeversschap	6
	2.2 team	7
3.	schets van de wijk	8
	3.1 onderzoeken	11
	3.2 nieuws	12
	3.3 energietransitie	13
4.	A. werken met netwerken I netwerkverkenning	14
	4.1 hoe werken netwerken in de wijk?	15
	4.2 taxonomie netwerken, van zichtbaar naar onzichtbaar	16
	4.3 netwerken in kaart	18
	4.4 handelingsperspectief	31
	4.5 concrete aanknopingspunten netwerkverkenning	32
5.	B. Een ander beeld van de wijk I antropologische verkenning	33
	5.1 methodiek Antropologische Verkenning	33
	5.2 BoTu: de wijk in	35
	5.3 noden uit de wijk en kansen energietransitie	50
6.	A+B: synthese; vertaling naar maatschappelijke bouwstenen	53
7.	C: Aanbevelingen voor het vervolg	56
	7.1 voor betrokken partijen	57
	7.2 op thema	58
	7.3 bijdrage IABR (Atelier Rotterdam)	61
	7.4 verder onderzoek	61

1. INTRODUCTIE

Er komen flink wat ontwikkelingen af op de wijk Bospolder Tussendijken. Na het focusprogramma van de Stadsmarinier Bospolder Tussendijken is het proces BOTU2028 op gang gekomen. In het kielzog van dat proces komen marktpartijen, gemeentelijke clusters en initiatiefnemers af op de open oproep van Social Impact by Design. De IABR heeft BoTu voor 2 biënnales als testing ground voor de energietransitie aangewezen. Boijmans van Beuningen organiseert het project Change the System over een andere aanpak voor armoede in de wijk. Er ligt een aanvraag voor een EU Urban Innovative Action. Oliemaatschappijen staan te dringen om in de wijk te investeren. BoTu is hot hoor je in de wandelgangen.

De aandacht voor deze focuswijk is een goede ontwikkeling die terug te zien is in de wijkindex maar kent ook een keerzijde en een risico. Het proces van integrale samenwerking tussen markt, overheid en burgers is loffelijk en brengt ook zichtbare resultaten maar blijkt in de praktijk nogal eens te botsen met de standaard werkprocessen van de betrokken partijen. En hoewel de wijk (tot op zekere hoogte terecht) geroemd wordt voor haar dynamiek van particulier en collectief initiatief is die sociale infrastructuur ook kwetsbaar en afhankelijk van ad-hoc geldstromen, de eindige energie van wijkbewoners en versnipperde en verkokerde bestuurlijke processen.

Tegelijkertijd veronderstelt het doel van een veerkrachtig BoTu in 2028 meer mensen die in staat zijn om sociale, economische en klimatologische schokken op te kunnen vangen en daar zelfs beter uit te komen. Hoe deze mensen te betrekken en onderdeel -en ja, zelfs eigenaar te maken- van ontwikkelingsprocessen in de wijk is een belangrijke vraag. Dit rapport is het resultaat van een verkenning naar bekende en onbekende netwerken in Bospolder-Tussendijken. De resultaten kunnen verschillende ontwikkelingen en initiatieven in de wijk inzicht geven over wat van belang en waarde is voor mensen in de wijk en hoe zij bewoners en hun netwerken kunnen betrekken bij de opgaven waar de wijk voor staat.

2. OPGAVE

De aanpak en de samenstelling van het team is gericht op het in woord, beeld en kaart brengen van de netwerken, noden en kansen in de wijk, als aangrijpingspunt voor de energietransitie en andere programma's in de wijk. Dit gebeurt enerzijds vanuit het perspectief vanuit de gekende netwerken in de wijk en anderzijds vanuit een antropologische blik, juist ook om zicht te krijgen op de nu nog onbekende netwerken en thema's.

In dit rapport krijgt dit gestalte in vier onderdelen: een netwerkverkenning, een antropologische verkenning, de integratie tot bouwstenen voor de energietransitie en een advies over het vervolgproces. Op verschillende manieren is in gesprek gegaan met (andere) bewoners van de wijk. Dit is een gevoelig proces dat een speciale aanpak vroeg. Een aantal uitgangspunten zijn daarom leidend bij dit onderzoek:

1. Netwerkbenadering met sleutelfiguren als ingang. Diverse netwerken in kaart brengen en via sleutelfiguren bij onbekende netwerken en mensen geraken.
2. Verkenning vanuit een Antropologisch perspectief. Via groeps- en individuele gesprekken en participerende observatie zoeken naar aanknopingspunten voor sociale verandering.
3. Continuïteit en integraliteit. Het onderzoek is onderdeel van een langer en integraal programma BOTU 2028 met community building als eerste contactpunt.

A. Netwerkverkenning

De netwerkverkenning bestaat uit een schets van de wijk, de taxonomie van haar netwerken, en een werkmethode om ook gevoelige informatie ten aanzien van deze netwerken te kunnen delen.

1. In de schets van de wijk worden verschillende eerdere studies en onderzoeken naar de dynamiek in de wijk, maar ook de verhalen in de hoofden van mensen leven – framing, dynamiek, kansen en kwaliteiten die worden geprojecteerd op de wijk – gecombineerd.

2. In een taxonomie van netwerken worden de verschillende gekende netwerken en organisaties in de wijk, geordend op schalen van zichtbaarheid, bereik onder bewoners, betrokkenheid bij bepaalde thema's.
3. Bij deze verkenning wordt gebruik gemaakt van persoonlijke bronnen en informatie en ook nieuwe – soms gevoelige – informatie opgehaald. Er wordt een werkmethode ontwikkeld hoe deze tweede laag informatie inzichtelijk en deelbaar te maken onder betrokkenen.

B. Antropologische Verkenning

De antropologische verkenning bestaat uit een aantal onderdelen. Centraal staat het organiseren van (groeps-)gesprekken rondom het thema 'Energietransitie' binnen een aantal van deze netwerken en middels participerende observatie met o.a. de volgende aandachtspunten:

- Er gaat een energietransitie plaatsvinden (wijk wordt gasloos in 2050) Wat weten zij ervan? Hoe kijken zij daarnaar?
- Zouden zij hierover verder geïnformeerd willen worden en blijven? En zo ja, hoe? Zouden ze hierover mee willen praten in een groter (wijk niveau) platform?
- Inventarisatie van voordelen en nadelen, problemen en wensen die mensen ervaren in de wijk en woning.

Verslaglegging van en conclusies uit deze gesprekken waarin de netwerken en hun noden en kansen worden gestructureerd naar thema's.

A+B. Integratie tot Bouwstenen voor de Energietransitie

Voor de integratie worden de opgehaalde data (zowel kwantitatief als kwalitatief) en inzichten geordend, geanalyseerd en vertaald naar een format dat samenhangt met het onderzoek naar ruimtelijk- energetische bouwstenen. Het resultaat zal zowel cartografisch als narratief van aard zijn waarbij inzicht wordt geboden in de netwerken, noden en kansen voor de energietransitie.

C. Advies vervolgproces

Door de verkenning worden belangrijke inzichten vergaard over de wijze waarop bewoners kunnen worden betrokken bij de energietransitie. Daarom wordt tot slot – op basis van de inventarisatie en de onderliggende inzichten – een advies geschreven over hoe deze participatie in het vervolgproces het beste vormgegeven kan worden.

2.1 Programma's en opdrachtgeverschap

Er zijn verschillende partijen betrokken bij de ontwikkeling van de wijk die behoefte hebben aan een meer fijnmazige sociale beschrijving en duiding van Bospolder Tussendijken. Met name gekoppeld aan handelingsperspectief: op welke wijze kunnen de verschillende programma's aansluiten bij behoeftes en netwerken van bewoners in de wijk? De opgaves en behoeftes van de andere programma's en/of belanghebbenden zijn zoveel mogelijk meegenomen met als doel tot een integrale opgave te kunnen komen. Deze belanghebbenden en programma's zijn:

IABR
DELFHAVEN COOPERATIE
WIJKENERGIE WERKT
ENERGIECOOPERATIE
VELDACADEMIE
HAVENSTEDER
GEMEENTE ROTTERDAM
ENECO

Lokaal Energie Actieplan (LEAP)
Programma Community Building
Wijkinstallatiebedrijf
Menukaart duurzame lokale energie
Monitoring programma BOTU2028
Renovatie & verduurzaming woningen
Gebiedsaanpak Aardgasvrij
Uitrol warmtenet

IABR is voor deze verkenning de formele opdrachtgever.

Deze studie is gefinancierd door IABR en het programma Next generation Woonwijken van MRDH (belegd bij Gemeente Rotterdam, Havensteder en Delfshaven Coöperatie)

2.2 Team

Dit onderzoek is uitgevoerd door een collectief van 4 mensen van binnen en buiten de wijk die verschillende expertises en ervaringen inbrengen.

MIMI SLAUERHOFF

Antropologisch onderzoeker & Eigen bedrijf 'VVE's met energie'

- Antropologische verkenning

ANNE KNOOP

Cultureel antropoloog & Adviseur (bij o.a. WijkEnergie Werkt)

- Antropologische verkenning

WILLEM BEEKHUIZEN

Zelfstandig opbouwwerker & sociaal ondernemer | bewoner Tussendijken

- kennis wijknetwerk

- integratie wijk CRM

ROBBERT DE VRIEZE

Maatschappelijk ontwerper & architect | bewoner Bospolder

- begeleiding en coördinatie

- analyse en ordening resultaten

3. SCHETS VAN DE WIJK

Willem Beekhuizen, Robbert de Vrieze

Bospolder-Tussendijken (BoTu) is een wijk waar al langer dan vandaag aan gewerkt wordt. Het beeld van de wijk in de media, in (wetenschappelijke) onderzoeken en in de hoofden en harten van bewoners komt soms overeen maar kan soms ook flink uit elkaar lopen. De framing van de wijk in de media is vaak die van achterstandswijk en gaat uit van de problemen. Van dit negatieve frame hebben bewoners (maar ook ondernemers, beleidsmakers en ontwikkelaars), die bezig zijn met positieve ontwikkelingen (focus on what's strong, not on what's wrong: Community Building), vaak last.

Een van de kenmerken die Bospolder-Tussendijken onderscheidt van wijken op Zuid met vergelijkbare kenmerken (armoede, gezondheid, werk) is dat mensen hier graag wonen en niet weg willen. De binding met de buurt is groot en er zijn veel sterke familiale en informele netwerken die mensen een vangnet bieden als ze het moeilijk hebben. Daarnaast (of dankzij) is er ook veel particulier en collectief initiatief dat elkaar ook weet te vinden in meta-netwerken die op de schaal van de wijk, het stadsdeel Delfshaven of de stad Rotterdam opereren.

Een korte en onvolledige historie van de wijk

De wijk, gebouwd tussen 1910 en 1930 op het havenslib van de Rotterdamse havens, is een van de meest westelijke wijken van de stad, dicht tegen de middeleeuwse kern van Historisch Delfshaven. Een eerste belangrijk moment is het vergissingsbombardement tijdens de 2e wereldoorlog dat de basis was het Park 1943 en het Visserijplein. Nu het (gebroken) hart van BoTu waar in 2018 een indrukwekkende herdenking plaats vond met mensen die dat bombardement nog meegemaakt hebben.

Een tweede belangrijke meer geleidelijke ontwikkeling is de ‘witte vlucht’ van de jaren 60 en 70 naar de randgemeenten en de instroom van migranten in de wijk. Hiermee werd de wijk disproportioneel belast met mensen met een kwetsbare sociaal-economische status. In de jaren 80 en 90 stond het gebied Delfshaven bekend als het Wilde Westen. Drugsoverlast, verkrotting, criminaliteit maakten de wijken van West steeds minder leefbaar.

Met name voor BoTu was de prostitutiezone Keileweg een magneet en symbool van dit klimaat. Het sluiten van de Keileweg in 2005 heeft de kentering van de wijk definitief ingezet. Daarvoor waren al grootschalige herstructureringen in gang gezet die grote impact op de wijk en haar bewoners had.

Het overzicht van Stadslab BoTu tijdens het Stadmakerscongres 2015 van AIR geeft een goed beeld van de objectieve ontwikkelingen van de afgelopen 20 jaar in de wijk. Opvallend is dat veel van de herstructurering van de wijk met een kleinere en fijnere stedenbouwkundige korrel gepaard ging dan bij wijken op Zuid of bijvoorbeeld Nieuw Crooswijk. Veel inpassingen zijn op blokniveau (Hudsonstraat, witte Mecanoo blokken, Schans, Biz Botuluyuz) waardoor er op blokniveau een mix van oud, nieuw, koop en huur ontstond.

Le Medi is een voorbeeld van wat grotere korrel waarbij 3 straten samengevoegd zijn tot 2 en er een stevige nieuwe (en deels gentrificerende) impuls voor de wijk kwam. Ook het Dakpark was een belangrijke -en Europees gefinancierde- impuls die het beeld van de wijk positief heeft doen kantelen.

In de meer recente geschiedenis is het Nieuw Rotterdams Welzijn en het sluiten van veel buurthuizen rond 2015 van belang. Na een aanvankelijke teleurstelling heeft dit op een aantal plekken wel geleid tot initiatieven met de houding van “we doen het zelf wel”, al dan niet binnen het frame van de participatiesamenleving.

Het focusprogramma van de stadsmarinier BOTU vanuit de directie Veilig (6 miljoen tussen 2014 en 2018) integrale investeringen gedaan in veiligheid maar ook openbare ruimte, ondernemerschap, wonen en jeugd en opvoeding.

In die periode is de sociale- en veiligheids- wijkindex flink gestegen. Om deze stijging te borgen en te koppelen aan sociaal-economische veerkracht (resilience) is het programma BOTU2028 tot stand gekomen.

Onderzoeken

Argos – Over woningbouwcorporaties en de wijk Bospolder Tussendijken (2000)

Cultuurhistorische verkenning Bospolder Tussendijken (2009)

Gebiedsvisie Bospolder Tussendijken (2009)

Beter een verre vriend dan een gentrifier als buur (2011)

Watertorenberaad I pilot Bospolder-Tussendijken (2011)

Werkconferentie Wijk BV Bospolder Tussendijken (2013)

Hitte mitigatie in de stad. Een casestudy naar de wijken Bospolder & Tussendijken (2013)

Menging in Bospolder tussendijken (2014)

AIR - Stadslab BOTU, ontwikkelingsgeschiedenis van de wijk (2015)

Gebouwd water - Water als motor voor stedelijke vernieuwing (2017)

Van straat naar strategie, Integrale Jeugdaanpak (2017)

Cultuurhistorische analyse Historische Delfshaven en Schans Watergeus (2018)

Nieuws

Open Rotterdam | crimineel bolwerk of veilige wijk? (2018)

Trouw | Alle plannen ten spijt: Het onbehagen blijft in Botu (2019)

Volkskrant | Willem Alexander, gribuszooi | reportage Bospolder Tussendijken (2019)

Financieel Dagblad | Rotterdammers gaan zelf hun sociaal zwakke wijken verbeteren (2019)

Energietransitie

Vers Beton, Hoe zit het met het klimaat in Bospolder-Tussendijken? (2018)

Vers Beton, Energietransitie in Bospolder-Tussendijken: “De meeste mensen hebben geen idee wat ze boven het hoofd hangt” (2019)

Powerswitch, Geen probleemwijken maar Energiewijken (2018)

Open Rotterdam, Green Power Kids (2019)

VEERKRACHTIG BOTU 2028.

IN TIEN JAAR NAAR HET STEDELIJK SOCIAAL GEMIDDELDE.

4. NETWERKVERKENNING

Willem Beekhuizen, Robbert de Vrieze

“Traditionele sociale verbanden worden minder belangrijk en de maatschappij wordt steeds individualistischer. Toch willen de meeste mensen nog steeds ergens bij horen. Voor bewoners uit BoTu is dit belangrijk omdat er diverse sterke gemeenschappen bestaan. Zij zoeken aansluiting bij hun sociale netwerk of eigen etnische groepen. Ook vinden mensen elkaar steeds vaker in gezamenlijke belangen. Voorbeelden daarvan zijn netwerken rond duurzaamheid, zoals bewoners die samen energie inkopen.”

programma BOTU2028

In deze netwerkverkenning wordt vanuit de ervaring van het werken in en aan de wijk verschillende kanten van de netwerken van bewoners belicht. Hoe werken die netwerken? Welke verschillende soorten netwerken zijn er en wat is hun betrokkenheid en bereik? Welke zijn nu al actief en waar liggen kansen om ook andere netwerken te betrekken bij de opgaven van de wijk?

Veel van deze kennis is impliciete en empirische kennis die in de hoofden van mensen zit. We hebben hierbij zo volledig mogelijk proberen te zijn maar pretenderen niet een compleet overzicht van alle netwerken te maken. We hebben vooral de kennis over, ervaring met en het gevoel bij de vaak fluïde, veranderende en (bewoners)netwerken en samenwerkingsverbanden inzichtelijk proberen te maken zodat mensen die in de wijk wonen of er aan werken er rekening en rekenschap mee kunnen houden.

4.1 Hoe werken netwerken in de wijk ?

In een wijk waar veel mensen het niet breed hebben zijn de verschillende netwerken -familiaal, etnisch, religieus, verenigingen, bewonersinitiatieven, etc- vaak van belang voor overleven. Waar mensen in wijken met een goed inkomen, startkansen en netwerk kunnen vertrouwen op hun individuele vermogens zijn mensen in kwetsbare wijken door een beperktere (arbeids) mobiliteit vaak aangewezen op lokale netwerken voor steun.

Ook in de praktijk is het werken met netwerken en hun sleutelfiguren een succesvolle strategie gebleken. Een voorbeeld: het initiatief Delfshaven Lokaal heeft de aanbesteding voor welzijn toegankelijk gemaakt voor verschillende kleinere initiatieven via de regeling Couleur Locale. Hierdoor hebben een 50-tal lokale initiatieven van verschillende culturele achtergronden toegang tot (redelijk) structurele financiering van ca. 500.000 euro op jaarbasis. Deze initiatieven hebben lokaal een laagdrempelig bereik. In Bospolder Tussendijken ontvangen ongeveer 6 organisaties via deze regeling een bijdrage voor hun welzijnsprogramma's.

Een ander voorbeeld is het wijkfestival BeSouk. In 2014 voor het eerst georganiseerd door stichting de Loodsen (met steun van veel partijen als Havensteder, gemeente en Delfshaven Coöperatie). Dit wijkfestival laat de verschillende culturen van de wijk zien én proeven waarbij een van de doelstellingen is om lokaal (culinair, sociaal en cultureel) ondernemerschap een platform te bieden. In 2019 was de lustrumeditie geheel door een samenspel van lokale producers georganiseerd en kwamen er ca. 1.000 mensen van binnen en buiten de wijk naar Park 1943.

Door de grote culturele, etnische en religieuze diversiteit zijn er veel verschillende netwerken in de wijk die elkaar niet noodzakelijkerwijs raken. Een generieke informatiecampagne of programma past bij een homogene groep maar sluit vaak niet aan bij de sterk verschillende belevingswerelden van mensen in de wijk. Een aantal mensen zitten in meerdere netwerken maar er zijn ook veel bewoners met maar 1 of geen netwerk (eenzame ouderen bijvoorbeeld). Omdat de zelforganisatie in deze netwerken relatief sterk -maar toch ook nog kwetsbaar- is het doel van deze verkenning ook om deze netwerken (bekend en onbekend) in beeld te brengen, te classificeren en hun bereik en handelingsperspectief in kaart te brengen.

1. INITIATIEVEN

- Buurthuis kamers
- Groeninitiatieven
- Projecten

2. (MAATSCHAPPELIJKE) ORGANISATIES

- Moskees en kerken
- Sociaal
- Zorg en welzijn

3. BEDRIJVEN

- Detailhandel & Horeca
- Ondernemers
- Makerspaces

4. SCHOLEN

5. VERENIGINGEN

- VVE's
- Bewonersverenigingen
- Sport
- Speeltuinen

6. FAMILIAIRE NETWERKEN

7. INFORMELE / TIJDELIJKE NETWERKEN

- Whatsapp groepen
- Opzoomerstraten
- Criminele netwerken

8. EENZIJDIGE NETWERKEN / NETWERKLOZEN

4.2 Taxonomie netwerken, van zichtbaar naar onzichtbaar

Voor een ordening van de verschillende netwerken in de wijk hebben we de mate van zichtbaarheid als maatstaf genomen. Hoe minder zichtbaar en 'bekend' de netwerken zijn hoe belangrijker sleutelfiguren zijn om deze netwerken 'binnen te komen' en de mensen in deze netwerken te betrekken bij ontwikkelingen in de wijk of een grote verbouwing als de energietransitie.

Het overzicht van de verschillende netwerken in de wijk is opgesteld op basis van een aantal bestaande databases Willem Beekhuizen (landurig opbouwwerker in en bewoner van de wijk) aangevuld met kennis en ervaring van een aantal sleutelfiguren. Van iedere organisatie of netwerk is een inschatting gemaakt van het aantal betrokken mensen en het bereik.

De lijst van verschillende netwerken in de wijk levert zo'n 80 verschillende organisaties op. En als VVE's (177) en informele netwerken meegeteld worden nog meer. Bij veel netwerken zijn bewoners direct betrokken, andere netwerken of organisaties hebben bewoners als doelgroep.

INVENTARISATIE (ON)BEKENDE NETWERKEN IN BOTU

Netwerken, van zichtbaar tot onzichtbaar	grove inschatting betrokkenen bereik		adres
1 Initiatieven			
(bewoners)initiatieven			
Parkraad Park 1943	7	2000	taandersstraat 121, rotterdam
Stichting Dakpark	3	500	Hudsonstraat
Groene Connectie	5	300	
Delfshaven Lokaal	5	200	rosener manzstraat 80, rotterdam
Delfshaven Coöperatie	10	300	
Delfshaven Energie Coöperatie	4	50	Mathenesserdijk 272b
Wijkplatform Delfshaven Zuid	2	150	rosener manzstraat 80, rotterdam
BOTU12	12	50	
 buurthuiskamers			
Schiezicht	8	500	mathenesserdijk 272b
Zelfregiehuis	6	300	Taanderstraat 121
De waterstokerij	4	200	Snoekstraat 11
Studio Delfshaven	8	150	Watergeusstraat 57
Huiskamer Gijsinglaan	3	100	Gijsinglaan 426
MAAK Rotterdam	5	300	Mathenesserweg 81A
 projecten			
Proefpark de punt / creatief beheer	3	300	hudsonstraat, rotterdam
Frisse Vis Visserijplein	1	20	
West Practice	3	100	
 2 (Maatschappelijke) organisaties			
(vanuit) Religieus (perspectief)			
Aya Sofya	15	500	mathenesserdijk, rotterdam
Centrum voor Cultuur en Participatie Rotterdam	10	200	albrecht engelmanstraat 43
RMC	8	200	catharina beersmanstraat
Inloophuis Brug	5	100	Aelbrechtskolk 33
Culturele Stichting Salaam (islamitische voedselbank)	3	300	rosener manzstraat 80
New Life Rotterdam	15	150	Bruijnstraat 16
Al Mukaram	10	200	Kuipersstraat 21
 Sociaal			
Huis van de wijk Pier 80 / WMO Radar	20	500	rosener manzstraat 80, rotterdam
Huis van de Wijk VEC-Pier 80 / WMO Radar	8	100	jan kobellstraat 57, rotterdam
Wijkteam Bospolder Tussendijken	12	300	rosener manzstraat 80, rotterdam
Peoples power / WMO radar	5	200	Grote visserijstraat 80, rotterdam
Buurtsteunpunt Leger des Heils	5	200	spanjaardstraat 11, rotterdam
Bouwkeet	20	700	schiedamseweg, rotterdam
Meneer van Houten	5	30	Mathenesserweg 32
De Ontmoeting	8	50	Bospolderstraat 39, rotterdam
Verbindingskamer	2	30	
Lunchroom Oproer!	5	50	schiedamseweg, rotterdam
Buuf & Co Pameijer + winkel	5	100	mathenesserweg, rotterdam
Pameijer Woont	2	5	1e Schansstraat 42
Timon			
Vluchtelingen voor vluchtelingen	2	50	Grote Visserijstraat 24c
Stichting Amilcar Cabra	5	20	Bospolderplein 33-A,
Streetling	2	50	Spanjaardstraat 11
 Zorg			
Laurens woonzorglocatie De Schans	20	50	Jan Kruijffstraat 230
MOB	2	50	Bospolderstraat 39, rotterdam
Fysio Tussendijken	5	100	Schiedamseweg 185
Huisartsenmaatschap Tussendijken	3	2000	Mathenesserdijk 491
Huisartsenpraktijk Boggia	3	1000	Schiedamseweg 160
Huisartsenpraktijk Stronkhorst & Stam	4	2000	Schiedamseweg 160
Huisarts Neuman	2	1000	Mathenesserdijk 380B
Maatschap Boer-Kingma,	3	2000	Mathenesserweg 179-A
Huisarts N.C. Terpstra,	2	1000	mathenesserweg 179 A
Huisarts H. den Ouden,	2	1000	Mathenesserweg 99-A
Huisartsenpraktijk Soerjoesing,	3	2000	Mathenesserweg 120B

Cultureel			
Bibliotheek Delfshaven	10	2000	rosener manzstraat 80, rotterdam
Theater Babel	10	500	mathenesserdijk, rotterdam
Kinderatelier Punt 5	8	700	mathenesserdijk, rotterdam
Atelier de kleine vis	3	200	bruijnstraat, rotterdam
Cultuurcalediscoscoop Schiezicht	2	100	mathenesserdijk 272b, rotterdam
Creatief welzijn senioren	5	200	mathenesserdijk 272b, rotterdam
Stichting Sao Pedro Tocht	1	30	mathenesserweg 68c, rotterdam
BeSouk	30	1000	Park 1943
 3 Bedrijven			
Detailhandel			
Winkeliersvereniging Schiedamseweg	100	8000	
 Ondernemers			
Firma Delfshaven + Broodje	10	200	Voorhaven, rotterdam
de Fabriek Delfshaven	75	150	Mathenesserdijk 418
Makerdam			Spanjaardstraat 23
 4 Scholen			
Basisscholen			
Valentijnschool	60	530	Gijsingstraat 51
Shri Saraswati School	25	190	blokmakersstraat, rotterdam
Obs Dakpark	20	150	catharina beersmansstraat 78
Dr. J. Wolterschool	20	180	albregt engelmanstraat
Nicolaas school	80	650	schiedamseweg, rotterdam
School voor Speciaal Basisonderwijs St Lucas	15	100	korfmakersstraat, rotterdam
de korf montesorischool	20	170	korfmakersstraat, rotterdam
 Voortgezet onderwijs			
GK van Hogendorp	38	320	Mathenesserdijk 455
 5 Verenigingen			
VVE's (totaal 177)			
VVE's 0-5: 110	110	300	
VVE's 6-10: 22	22	170	
VVE's 11-25: 33	66	500	
VVE's 26-100: 12	36	700	
 Sport			
Playfit			Hudsonstraat 89
Sportclub martial arts Rotterdam	8	200	hudsonstraat, rotterdam
Sportcoach Fais			Mathenesserweg 18A
Elevator Sports	3	50	Schans 134
Sportbureau Tino	5	100	
 Bewonersvereniging			
Huurdersraad west	10	9000	rosier faassenstraat 18, rotterdam
Huurdersalliantie de Brug (werkgroep energietransitie)	5		
A Pousada			Willem van Zuylenstraat 108
 Speeltuinen			
Clubhuis Bolder speeltuinvereniging BoTu	10	300	zeilmakersstraat 59, rotterdam
Duimdrop Driehoekdrop / van Duylplein / BSW	5	150	Bospolderplein
 6 Familiale netwerken			
- ...			
 7 Informele / tijdelijke netwerken			
Whatsapp groepen			
AED netwerken			
Crimineel			
Opzoomerstraten			
Pleinen en sportnetwerken			
Ontmoeting in parken			
Markt als ontmoetingsplek			
 8 Netwerklazen / eenzijdige netwerken			
Eenzamen			
Ouderen			
Ex GGZ			
Ex gedetineerden			

4.3 Netwerken in kaart

De netwerken die een specifieke locatie of ontmoetingsplek in de wijk hebben zijn op kaart volgens typologie weergegeven. Ook zijn alle verschillende netwerken waar mensen naar toe kunnen over elkaar gelegd. Hieruit zijn een aantal observaties en conclusies te trekken.

(Groene) initiatieven en buurthuis kamers vormen de plekken met de meeste bewonersbetrokkenheid voor publieke ontmoetingsplekken waar verschillende netwerken elkaar kunnen vinden (bridging).

Sociale initiatieven als Stichting de ontmoeting, Meneer van Houten, Buurtsteunpunt Leger Des Heils en Bouwkeet richten zich vaak op specifieke doelgroepen of programma's. Pier80 vormt als officieel huis van de wijk een verzamellocatie voor verschillende organisaties en in mindere mate initiatieven. Religieus geïnspireerde initiatieven richten zich ook vaak op een doelgroep maar verbinden zich ook wel op de omgeving en andere netwerken. Er zijn verhoudingsgewijs veel scholen in de wijk die ook redelijk verspreid zitten.

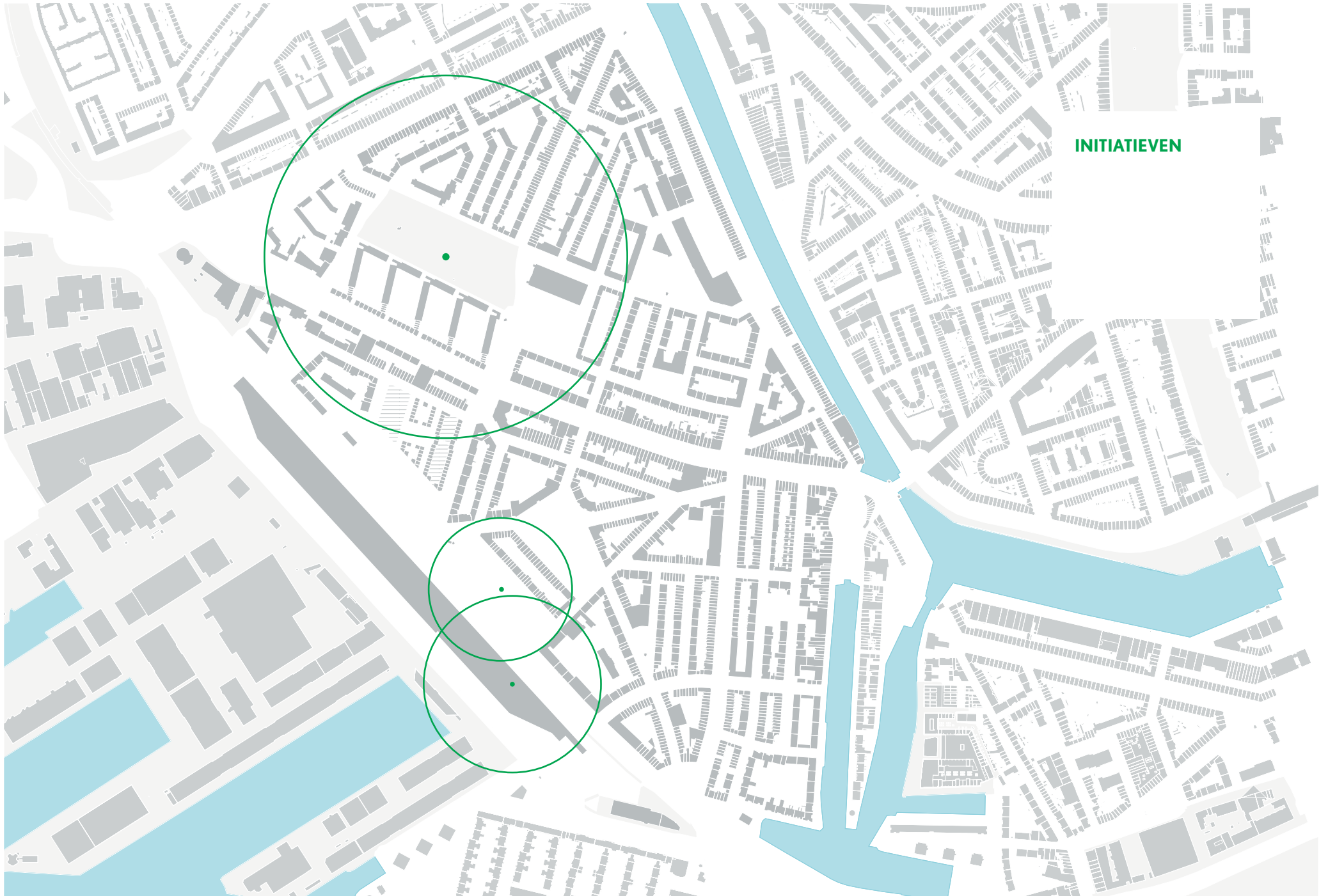
Alle culturele voorzieningen en initiatieven concentreren zich in Tussendijken en er zijn er geen in Bospolder. Er zijn weinig tot geen formele sportvoorzieningen in de wijk. Pleinen en parken worden daarentegen wel veel gebruikt voor informele sporten als voetballen, fietsen, 'bootcampen' en 'sneaky fitness'.

Op sommige plekken is een concentratie van netwerken te zien (Park 1943, Mathenesserdijk, blok OBS Dakpark) terwijl sommige gebieden juist weinig tot geen publieke ontmoetingsplekken en netwerken hebben (Schans Watergeus, Gijsingstraat, Rosenveldstraat).

Dit gebrek aan ontmoetingsplekken maakt sommige delen van de wijk wat identiteitsloos. Dat hoeft geen probleem te zijn, woonstraten zonder maatschappelijke functies kunnen ook prima functioneren. Maar voor bewoners met een kleine actieradius (ouderen en kinderen) kan dit betekenen dat zij weinig steun of externe impulsen van deze netwerken kunnen ontvangen.

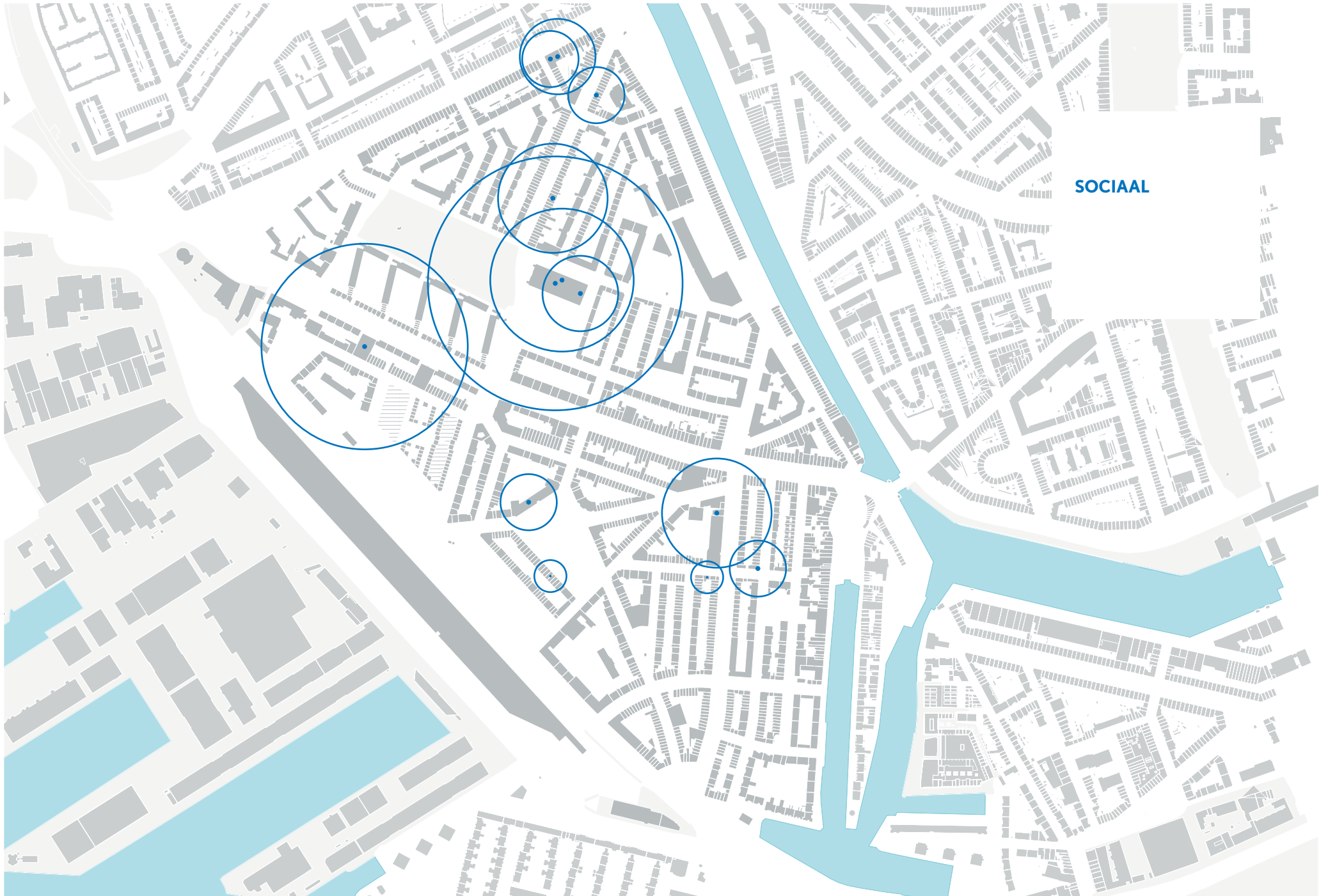
Deze 'witte vlekken' zijn ook terug te zien als de verschillende herkenbare buurten op kaart worden weergegeven. Veel bewoners herkennen identiteit of richting aan de cultuurhistorische, ruimtelijke of sociale elementen in de wijk. Maar er zijn ook stukken waar die plekken of buurten niet zomaar toegankelijk zijn via lokale netwerken. Om deze mensen te bereiken zullen andere middelen ingezet moeten worden.

Een voor de energietransitie belangrijk netwerk vormen de 170+ VVE's in de wijk. Zij zijn naast de huurders van Havensteder interessante doelgroep.

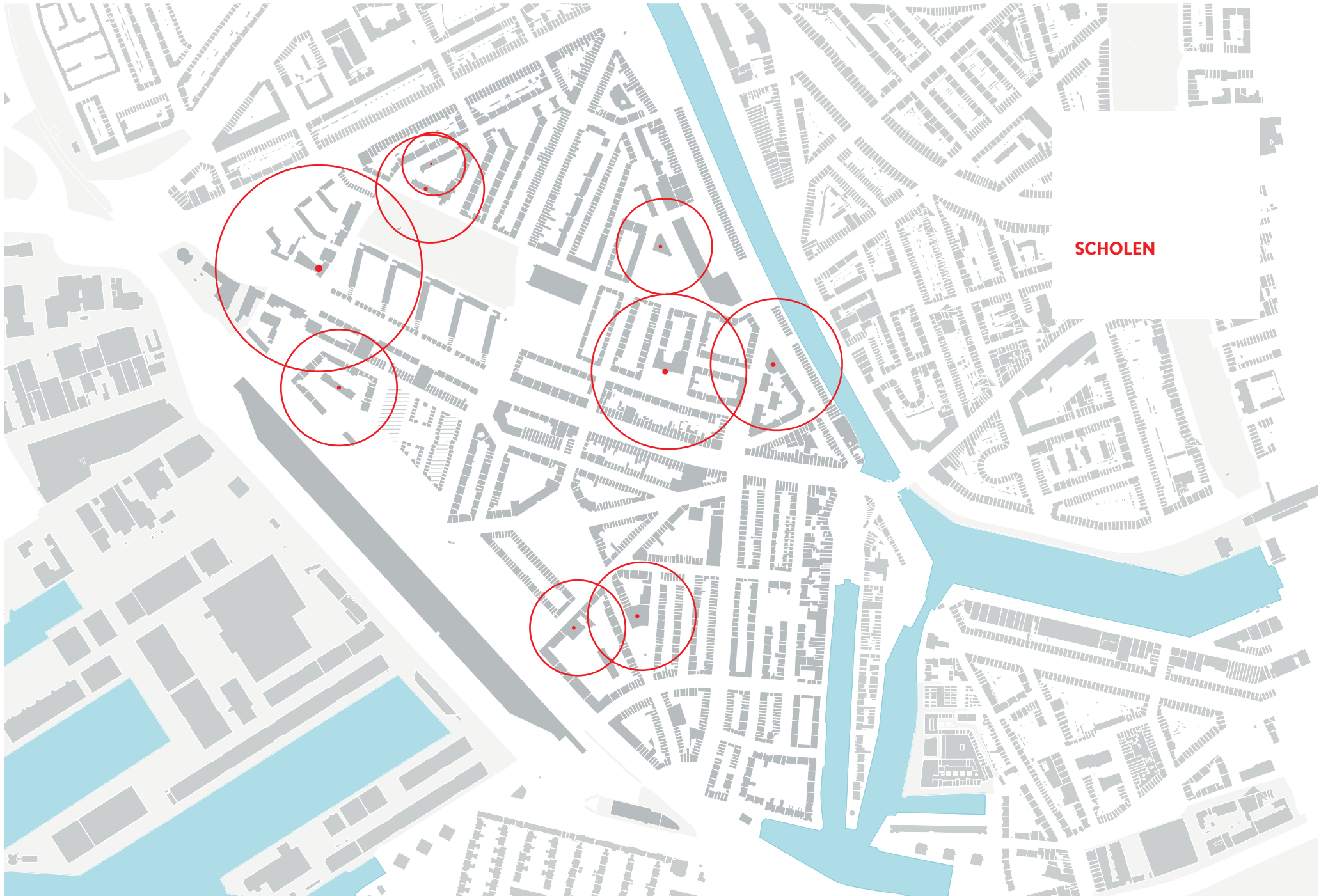
BUURTHUISKAMERS

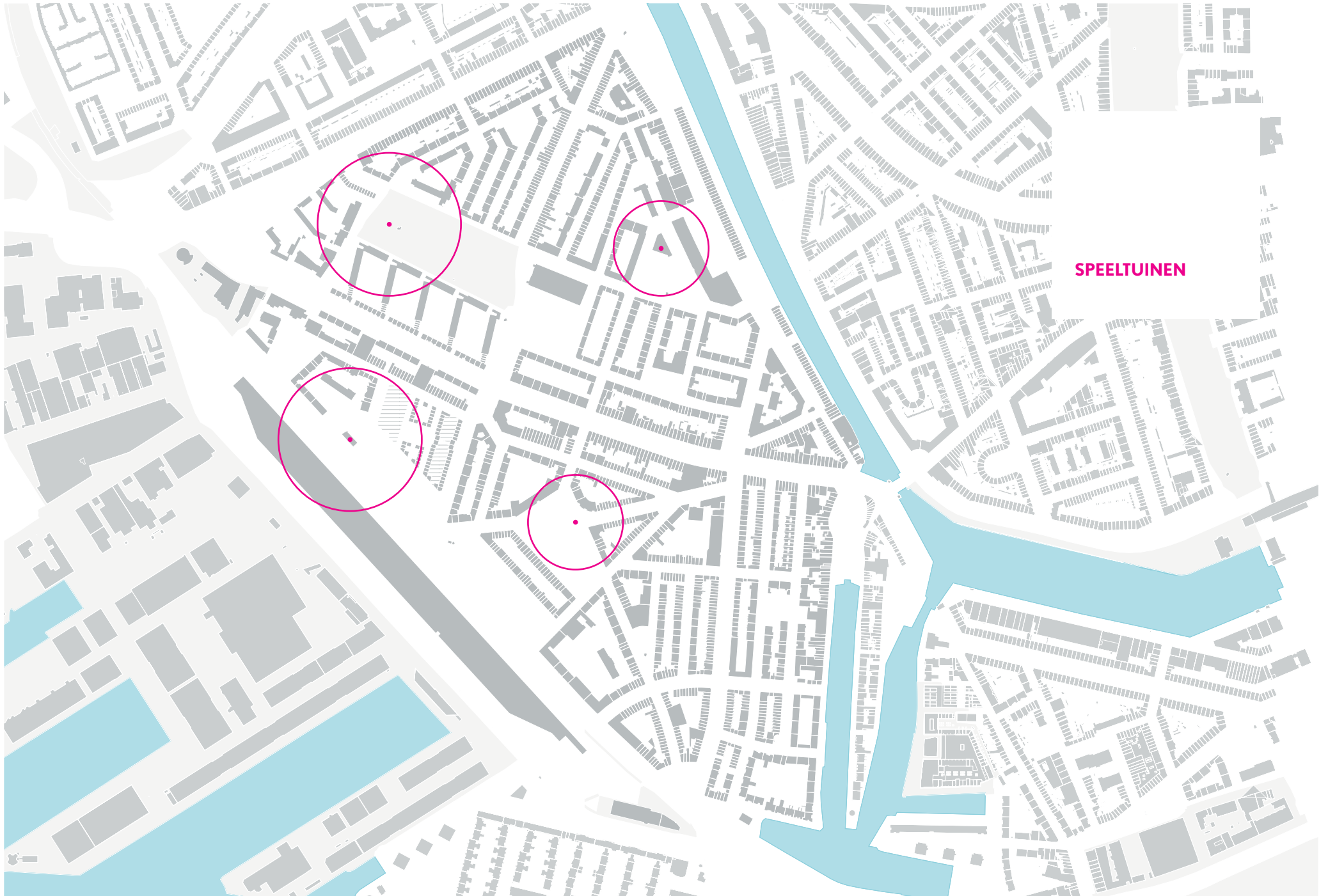

SOCIAAL

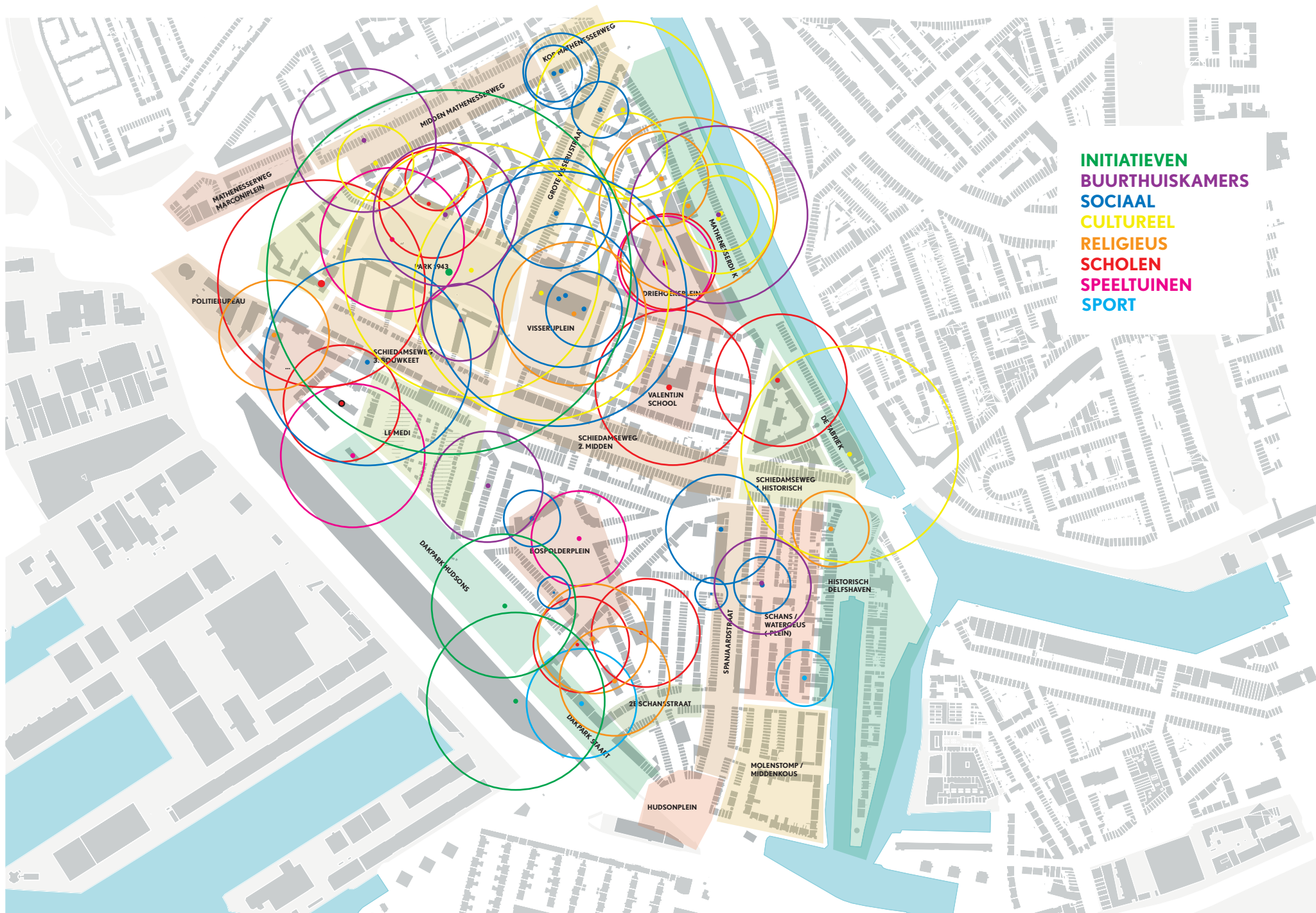

SPEELTUINEN

4.4 Handelingsperspectief

De vraag is hoe de netwerken in de wijk concreet stakeholder in de energietransitie zouden kunnen worden. Onderdeel van deze studie is het in kaart brengen van het handelingsperspectief van de verschillende netwerken en actoren in de wijk. Het bereik en de betrokkenheid van deze netwerken is daarvoor een indicator. Maar ook de organisatiegraad, vaardigheden van de leden en de netwerkverbanden zijn van belang. Maar wat houdt handelingsperspectief nu eigenlijk in?

“Het vermogen van verschillende actoren om in te zien welke actie(s) zij zelf kunnen ondernemen om een bepaald (gemeenschappelijk) doel te bereiken”

Soorten handelingsperspectief i.r.t. Energietransitie en botu 2028

Vaak wordt de behoefte aan handelingsperspectief geplakt op ‘de bewoners’. Maar het faciliteren van de condities voor handelingsperspectief vergt ook iets van de meer institutionele partijen en organisaties. Er zijn een aantal verschillende niveau’s waarop je handelingsperspectief zou kunnen definiëren. Van het persoonlijke tot het collectieve, het projectmatige en het bestuurlijke niveau. Vanuit de -positieve en negatieve- ervaringen van het samenwerken aan beleid en concrete projecten in de wijk zijn er een aantal verschillende soorten handelingsperspectief te herkennen:

1. Vermogen van individuen om zich in staat gesteld te voelen om invloed op hun directe leefomgeving uit te oefenen. Mogelijk instrument: Capacity Building
2. Capaciteit van netwerken (en hun sleutelfiguren) om (georganiseerd) een bijdrage te leveren aan maatschappelijke doelen. Mogelijk instrument: Community Building
3. Kansen van plekken en projecten om met concrete stappen het abstracte doel te bereiken. Mogelijk instrument: Prototypes, stadslabs en voorbeeldprojecten
4. Vaardigheid van (institutionele) stakeholders om een samenhangend en integraal programma vorm te geven en uit te voeren. Mogelijk instrument: Netwerksamenwerking

Op dit moment is te zien dat een aantal bewonersnetwerken zich al op een of andere manier verhouden tot de energietransitie. Er zijn enkele spaarzame vooruitlopende bewoners en VVE’s die al met de verduurzaming van hun vastgoed zijn begonnen. De broodbakken die naar Groencollect/Stadsgas gaan worden al een aantal jaar goed gebruikt. En mede door de betrokkenheid van Delfshaven Coöperatie bij de IABR2018 en Next Generation Woonwijken is de thematiek van de energietransitie bij verschillende initiatieven en mensen in de wijk geland.

Zo waren Zelfregiehuis, Driehoeksplein/Valentijnschool en Pier80/Visserijplein onderwerp van studie en is tijdens IABR het idee van het wijkinstallatiebedrijf ontstaan dat later tot Wijkenergie Werkt heeft geleid. Het Zelfregiehuis neemt sindsdien een actieve rol op zich; samenwerking met werkplaats voor participatief Drama Formaat, studie naar aankoop van het pand waar verduurzaming en energie een hefboom is en het plan voor het organiseren van inductiekookworkshops.

Op BeSouk 2019 organiseerden Zelfregiehuis met de net opgerichte Delfshaven Energie Coöperatie een wokchallenge tussen wokken op gas en wokken op inductie. En de directie van OBS Dakpark heeft samen met IABR, Delfshaven Coöperatie en gebiedsmanager het bestuur BOOR zover gekregen dat zij willen investeren in verduurzaming van de school, het curriculum en het schoolplein waarbij zij stellen dat de opbrengsten van zonne-energie op hun dak ten goede moet komen aan de ouders van de kinderen die op de school zitten.

4.5 Concrete aanknopingspunten netwerkverkenning

De netwerkverkenning laat zien dat er een rijke cultuur van netwerken en initiatieven in de wijk aanwezig is. En dat verschillende netwerken ook al hun eigen handelingsperspectief ontdekt hebben. Op basis van deze eerste verkenning zijn er een aantal netwerken te identificeren die een belangrijke rol zouden kunnen spelen bij het betrekken van bewoners bij de verschillende programma's in de wijk. Doordat deze een groot bereik hebben, goed verspreid over de wijk zijn en het vermogen hebben om hun achterban en bezoekers mee te nemen in de ontwikkeling van de wijk. Deze netwerken waren ook voor een belangrijk deel vindplaatsen en startpunten voor de antropologische verkenning in hoofdstuk 5.

- Scholen | De wijk is kinderrijk en heeft een groot aantal basisscholen (8). Past binnen BOTU2028 speerpunt veerkrachtige scholen. Educatie van kinderen en bereik van ouders is een sterke ingang met veel bereik.
- VVE's | Ondanks 65% corporatie bezit toch ruim 170 VVE's, veel met een uiteindelijke verduurzamingsopgave, van 2 tot 200 eenheden, vaak ook gemengd bezit met Havensteder.
- Lokale initiatieven | Samen een groot en laagdrempelig bereik onder verschillende netwerken. Van nut voor bewustwording, informeren, activeren en programmeren van communicatie en participatie. Kunnen voorbeeldprojecten/initiatieven in de wijk vormen.
- Culturele initiatieven en organisaties | Kunnen de abstracte begrippen die gepaard gaan met de energietransitie verbeelden en communiceren tot begrijpelijke taal die aansluit bij de leefwereld van bewoners.
- Gezondheid en zorg | In een wijk waar gezondheid vaak een uitdaging is kunnen bij welzijns- en zorgorganisaties en -initiatieven meekoppelkansen gevonden worden.

5. EEN ANDER BEELD VAN DE WIJK | ANTROPOLOGISCHE VERKENNING

Mimi Slauerhoff en Anne Knoop

5.1 Methodiek Antropologische Verkenning

Om de ervaringen en wensen van verschillende bewoners in de wijk in beeld te brengen is deze beknopte antropologische verkenning uitgevoerd tussen 16 mei 2019 en 26 juni 2019. Het doel van de antropologische verkenning is om een beeld te schetsen van de wijk vanuit het perspectief van bewoners: Wat vinden zij van hun wijk, het gebouw en de woning waarin ze wonen? Waar zijn ze blij mee, waar hebben ze last van en zouden ze graag anders zien en hoe dan?

De verkenning pretendeert niet meer dan een beeld te schetsen van de wijk vanuit het oogpunt van bewoners en is dus geen onderzoek. Daarvoor is de periode te kort en scope te beperkt. Dit hoofdstuk kan daarom gelezen worden als een eerste impressie en kan mogelijk aanleiding geven tot verder onderzoek. Zowel in de breedte (meer- netwerken) als in de diepte (over veel onderwerpen kan verder doorgepraat worden).

Tijdens de antropologische verkenning zijn participerende observatie en (diepte)interviews, met een open vraagstelling, ingezet als methoden om een beeld te schetsen van de wijk. Bestaande netwerken en centrale plekken in Bospolder Tussendijken waren hiervoor het vertrekpunt.

Vanuit samenwerking met Delfshaven Coöperatie en wijkplatform Delfshaven Zuid, in het kader van de opdracht vanuit IABR rondom (on) bekende netwerken in BoTu, zijn diverse typen netwerken geïdentificeerd.

Binnen deze netwerktypen is onderscheid gemaakt tussen overkoepelende netwerkorganisaties en netwerkgroepen. Overkoepelende netwerkorganisaties zijn formele netwerken of locaties in de wijk. Netwerkgroepen zijn groepen die onder de paraplu van deze overkoepelde organisaties vallen of zelfstandig bewegen in de wijk.

Op basis van deze indeling zijn er een aantal contactgegevens verstrekt vanuit Delfshaven Coöperatie als eerste ingang voor gesprekken met sleutelfiguren en bewoners. Naast deze, bij Delfshaven Coöperatie bekende, netwerken zijn er vanuit participerende observatie, gesprekken ontstaan bij andere organisaties in de wijk.

De participerende observatie vond plaats op centrale plekken in Bospolder Tussendijken als het Zelfregiehuis, VEC Pier80, Pier 80 en Park1943. Allen locaties waar bewoners gemakkelijk in-, uit- en doorheen lopen. Door aanwezig te zijn en mee te bewegen in de leefomgeving van bewoners ontstaat een beeld van de leefwereld van bewoners. Dit schetst de context waarin de (diepte)interviews geplaatst kunnen worden. Daarnaast wordt hierdoor het gat tussen 'de onderzoeker' en 'de respondent' verkleind waardoor gesprekken op basis van persoonlijk contact en gelijkwaardigheid plaatsvinden.

Gesprekspartners

Het vertrekpunt voor de antropologische verkenning zijn netwerken en sleutelfiguren in de wijk. Omdat veel verschillende partijen actief zijn (of zullen worden) in de wijk zijn de gevoerde gesprekken met de bewoners in de netwerken en de sleutelfiguren tevens gebruikt om met deze eerste contacten voorzichtig een bodem te leggen voor de vervolgactiviteiten die zullen plaatsvinden

In totaal hebben wij gesproken met 36 aantal personen, waarvan 9 sleutelfiguren. Van het aantal bewoners zijn 32 bewoners woonachtig in het postcode gebied BoTu (3025 en 3026) en 4 bewoners woonachtig in omliggende wijken. Totaal verspreid over 9 netwerkgroepen. In de antropologische verkenning hebben wij gesproken met een aantal zichtbare netwerken in de wijk. De sleutelfiguren waar wij mee gesproken hebben zijn diegenen die binnen de eigen organisatie aangewezen en erkende vertegenwoordiger zijn van die netwerken.

WAAR ZIT DE ENERGIE VAN BOSPOLDER TUSSENDIJKEN?

Bospolder Tussendijken is een van de meest dynamische wijken als het gaat om initiatief van bewoners. Daar zit dus wel energie! Maar de wijk is ook één van de eerste 5 wijken van Rotterdam die van het gas af gaat.

Burgemeester Aboutaleb gaf op 9 april het startsein voor BOTU2028: een tienjarig programma om de wijk en haar bewoners sociaal en economisch net zo veerkrachtig te maken als de rest van Rotterdam (www.gobotu.nl). Een belangrijk peiler voor die ontwikkeling is het programma Community Building. Hierin staan de dromen en ambities van wijkbewoners zelf en hun netwerken centraal.

Daarnaast is de energietransitie een belangrijke hefboom om de duurzame ontwikkeling van de wijk en haar bewoners te vertalen naar meer werk, comfort, een betaalbare energierekening en meer betrokkenheid bij de wijk.

Om er achter te komen hoe (netwerken van) bewoners het beste betrokken kunnen worden bij community building en energietransitie gaan we het gesprek aan met ankerorganisaties, sleutelfiguren en bewoners en ondernemers.

Anne Knoop en Mimi Slauerhoff (antropologen) doen in samenwerking met Willem Beekhuizen en Robbert de Vrieze (Delfshaven Coöperatie) een vooronderzoek in de wijk om globaal in kaart te brengen waarom bewoners van de wijk hier graag wonen, waar ze last van ondervinden en wat hun wensen zouden zijn voor verbetering van de wijk.

Met de uitkomsten van dit vooronderzoek kunnen de samenwerkende organisaties en netwerken optimaal aansluiten op de behoeftes en de kansen in de wijk. Meer weten of meedoen?

Mimi Slauerhoff (06.18275219)
Anne Knoop (06.41687972)
Willem Beekhuizen (06.55146543)
Robbert de Vrieze (06.19354343)

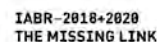
info@delfshavencooperatie.nl

Er zijn verschillende organisaties die samen werken aan het programma Community Building en de Energiewijk BOTU. Met als doel een sterker en veerkrachtiger Bospolder Tussendijken.

Wijkcoöperatie van bewoners en lijn tussen de voegen | Hoeder van het programma Community Building

Internationale Architectuur Biennale (IABR) | Brengt met ontwerpend onderzoek de afspraken van Parijs 2050 voor BOTU in kaart.

Woningbouwcorporatie | Eigenaar van 65% van de woningen in de wijk.

Coordineert en stemt af. Verantwoordelijk voor het Rotterdamse Klimaatakkoord

Energiecoöperatie i.o. | ontwikkelt en beheert duurzame energieprojecten.

Wijkinstallatiebedrijf | Verzorgt opleidingen, doet duurzaamheidsklussen en installeert zonnepanelen.

Onderzoek en kennisdeling programma BOTU 2028 | Organiseert met Museum Rotterdam Verhalencafé's

Financier van het programma Next Generation Woonwijken

Dataverwerking

Tijdens de interviews en participerende observaties zijn notities gemaakt. Conclusies uit deze gesprekken zijn gecodeerd waardoor de netwerken en hun noden en kansen worden gestructureerd naar thema's en plekken in de wijk en op wijk-, gebouw- en woningniveau. De coderingen zijn verwerkt in Excel bestanden. Deze zijn op hun beurt geanalyseerd.

De gespreksverslagen, Excel bestanden en analyse vormen de basis voor dit verslag. In de codering is zichtbaar dat het zwaartepunt per gesprek verschilt. Dit is te herleiden naar de keuze voor (semi-) open interviews waarin bewoners en sleutelfiguren de vrijheid hadden om te vertellen wat zij kwijt wilden.

De gespreksverslagen van de interviews zijn ter controle en overeenstemming gedeeld met de verschillende gesprekspartners. Om anonimiteit te waarborgen zijn van bewoners alleen de postcodes genoteerd. De inhoud en codering van gesprekken met sleutelfiguren wordt om deze reden gepresenteerd als totaaluitkomst.

5.2 BoTu: De wijk in

5.2.1. Eerste indrukken

'Alle mensen vinden het fijn om naar hun mening gevraagd te worden als er echt geluisterd wordt'.

Toegankelijkheid en Framing

Eén van de eerste dingen die opvalt als we de wijken ingaan is dat zowel mensen op straat, als sleutelfiguren en bewoners die we benaderen, erg toegankelijk zijn. Mensen op straat zeggen gedag, glimlachen of knikken vriendelijk met hun hoofd als blijk van herkenning. Als we het eerste contact met sleutelfiguren leggen, reageren zij open en zijn nieuwsgierig naar wat we doen: "jullie zijn in ieder geval de eersten die eens een keer aan bewoners vragen hoe ze erover [energietransitie] denken".

Het gevoel van openheid en toegankelijkheid lijkt niet overeen te komen met de geluiden die we over de wijk horen en lezen. Namelijk, een achterstandswijk met veel criminaliteit en een hoog percentage werkloosheid waar mensen geen zin meer hebben om met onderzoekers te praten omdat ze er moe van zijn. Maar ook horen we vooraf dat er veel energie in BoTu zit, energie voor verandering. Een verandering die de wijk(en) samen voor elkaar gaan krijgen. Misschien komt het omdat we een andere methode van onderzoek doen, één waar de persoon voorop en centraal staat. Misschien komt het omdat mensen, ondanks dat ze wat onderzoeks-moe zijn, hoop houden dat hun stem wordt gehoord en dat hetgeen wat zij vertellen ergens zal landen.

Eén ding wordt al snel duidelijk, door de vele onderzoeken en gesprekken is er veel beloofd maar (te) weinig waargemaakt. Het is niet zozeer de getoonde interesse in het verhaal van bewoners of het gesprek zelf wat tot frustratie leidt, maar het gebrek aan terugkoppeling nadat onderzoek is verricht over wat er met de resultaten is gebeurd.

Beweging in BoTu, in de volksmond ook wel Bospolder en/of Tussendijken

Door in de wijk rond te lopen en met mensen op straat en bij netwerkorganisaties te praten, valt het op dat er veel initiatieven en netwerken aanwezig zijn in de wijk en dat veel mensen van buiten de wijk naar BoTu komen. Mensen komen uit nabije wijken (o.a. Coolhaven, Schiedam, Schiedmond, Spangen) om naar de markt te gaan, even in het park te zitten en/of deel te nemen aan de activiteiten in BoTu.

Uit gesprekken blijkt ook dat de wijk een trekpleister is voor toeristen die de wijk zeer waarderen. “Je voelt je verbonden met een wijk omdat je er vaak komt, niet omdat je er woont”, zoals een initiatiefnemer in de wijk helder benadrukt. Het laat zien dat (deelname aan) activiteiten niet wijk-gebonden zijn maar wél netwerk-gebonden.

Opmerkelijk is ook dat daar waar in beleid en door beleidsmakers gesproken wordt over BoTu, bewoners uit de wijk(en) refereren naar Bospolder, Tussendijken of Delfshaven als de wijk waar zij wonen of naartoe gaan. De overkoepelende noemer BoTu, wordt door bewoners niet gebruikt als referentie naar thuis. Enkele sleutelfiguren gebruiken de term wel.

Een gedifferentieerd beeld

“De woonwereld is ’s winters binnen maar in de zomer veel meer op straat. De jongeren zorgen voor leven in de wijk. Wanneer wordt levendigheid overlast? Als je niet kunt slapen moet je soms ook even gaan praten met degene die je uit je slaap houdt”.

We vragen de bewoners en sleutelfiguren naar zowel hun positieve als negatieve kijk op de wijk en hun woning. Wat vind je prettig, vervelend en wat zijn dan wensen voor verbetering? De beantwoording van die vragen levert altijd een gedifferentieerd beeld op. De verschillende gesprekken belichten steeds een ander deel van de problematiek en mogelijke oplossingen en geven samen een breder beeld van de wijk. Wat de één als positief bestempelt kan voor de ander een probleem zijn.

Sommige (groepen) ondervraagden kunnen gemakkelijker uit de voeten met wat niet goed is in de wijk of woning terwijl anderen liever kijken naar wat fijn is in de wijk en hun klachten graag nuanceren of relativeren door ze in een groter perspectief te plaatsen. “Hangjongeren geven overlast; herrie en straatplassen maar jongeren die buiten tot laat voetballen brengen ook levendigheid in de wijk. Dat is fijn aan de zomer. We leven dan veel meer op straat”.

Wanneer mensen ‘klagen’ over slechte woningen (schimmel) en overlast van vuilnis in de straat klinkt de frustratie van ‘niet gehoord worden’ door. Niet gehoord door de verhuurder (gezondheidsklachten als gevolg van schimmel en tochtige huizen en het niet verhelpen van problemen als lekkages) en het uitblijven van handhaving door de gemeente (Roteb komt minder in de wijk, het niet bekeuren van dubbel parkeren, geen bouwtoezicht bij verbouwingen, niet vervolgen van hennepplantages en overbezette buurtbemiddelaars).

Als wij vragen naar ‘wat vervelend is aan de woning’ kunnen ze even lucht geven aan de opgebouwde frustratie: “We willen hier graag wonen, alleen een beetje rustiger zodat we minder last hebben van stress”. Elk gesprek is zowel positief als negatief. Enthousiasme over de wijk en de woning gaan hand in hand met frustraties over een aantal andere zaken.

Iedereen ergert zich aan het vuil op straat in de wijk (met stip ergernis nr.1) maar de mate waarin men zich onveilig voelt verschilt per straat en per persoon. Sommige bewoners ervaren de wijk als groen waar anderen hittestress als gevolg van een versteende omgeving signaleren. Bijna iedereen benoemt de vooruitgang in de wijk: “Het is al veel beter dan een paar jaar geleden. We krijgen goede tips van de politie tegen inbraak en ze reageren heel snel als ik bel”. Voor anderen is de politie degene die je ten alle tijden probeert te vermijden: “Als ik aan de politie denk, denk ik meteen dat ik iets fout doe. Fout parkeren of iets anders. Ik ga ze niet bellen want je weet maar nooit”.

In de Verbindingskamer spreken bewoners uit de wijk elkaar nu wekelijks terwijl ze al jaren naast elkaar woonden zonder elkaar te kennen. Havensteder gaat binnenkort met een aantal bewoners in gesprek. Dat is positief maar de rij met klachten over ongezonde woningen is lang en de frustratie over de behandeling van die klachten is groot.

De wensenlijst die resulteert uit de gedifferentieerde verhalen is echter vrij eenduidig en simpel:

”Verbetering van de woningen zodat de problemen worden opgelost; Grotere woningen (samenvoegen van woningen) maar we snappen dat dit niet zomaar kan”.

Voor de wijk: Het aanpakken van overlast van vuilnis; Aanpakken van dealers en fietsendieven (criminaliteit); Actief handhaven van bestaande wetgeving (bouw- en woning toezicht, parkeren, etc.); Goed onderhouden van de openbare ruimte in overleg met de gebruikers, meer speelplaatsen en groen bij de woningen, waterbeheer, plek en activiteiten voor jongeren; Ondersteunen van de bestaande netwerken (eigen activiteiten/rol onder de paraplu van de energietransitie).

5.2.2. Prettige wijk

Voor de meeste bewoners is het wel duidelijk: zij wonen graag in BoTu en willen hier blijven wonen. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de ligging van de wijk; faciliteiten en activiteiten in de wijk en mensen en dynamiek van en in de wijk. Het feit dat een groot aantal bewoners al lange tijd in de wijk woont, maakt dat zij er niet weg willen (of kunnen).

Ligging van en faciliteiten en activiteiten in de wijk

Bijna alle bewoners die we spreken zijn zeer tevreden over de ligging van de wijk ten opzichte van het centrum en de goede OV verbindingen. Familie en vrienden wonen vaak ook in de buurt, wat een groot voordeel is. “Alles is dichtbij, ook als je geen auto hebt”, geeft een bewoonster aan. Naast de gunstige ligging zijn bewoners erg enthousiast over de winkels in de wijk:

“Je hebt hier nog lekker allemaal van die gekke winkeltjes weet je wel. D’r zit er hier vlakbij één om de hoek en daar verkopen ze echt van alles. Ik had een keer zo’n lampje gekocht, een beetje een gek ding maar die ging stuk. Dus ik dacht laat ik eens effe kijken of ze het bij dat winkeltje hebben, en jawel hoor, daar wel!”.

De bewoner uit de Gijsingflat vertelt er met zoveel enthousiasme over dat het verleidelijk is om ook even in de winkel te gaan kijken. Ook over de markt zijn veel mensen te spreken. Bewoners vinden het prettig dat er van alles te koop is, er wordt veel eten verkocht uit diverse keukens. Maar, merkt een bewoner uit Coolhaven op: “De markt is niet meer zo divers als het geweest is. Dat mis ik wel. Je had vroeger toch wel meer verschillende dingen. Nu is het allemaal een beetje hetzelfde. Maar het is nog steeds wel hartstikke leuk en gezellig hoor”.

Mensen en dynamiek

Bewoners en sleutelfiguren geven aan dat BoTu een wijk vol leven en diversiteit is, en dat is positief. “De mensen maken het levendig. En de mensen hier laten zich echt niet zomaar iets vertellen”. Er leven een hoop mensen met verschillende etnische achtergronden in BoTu. Een aantal bewoners, waaronder ook oud bewoners, geven aan dat ze zich om deze reden meer thuis voelen in de wijk dan in bijvoorbeeld Overschie of Schiedam (waar de wijk overwegend ‘witter’ is en/of als dusdanig wordt ervaren). “Toen ik net in Schiedam ging wonen voelde ik me echt aangekeken op straat. Ook m’n buurvrouw dacht dat ik geen Nederlands sprak, puur om hoe ik eruit zie. Maar nu is het goed hoor, het had wat meer tijd nodig. Maar ik zou wel graag weer terug willen naar Bospolder. Het is hier gewoon gezelliger”.

Het leven op straat zorgt voor sommigen voor een veiliger gevoel. “Omdat er altijd wel mensen op straat zijn, is het ’s avonds nooit eng om over straat te lopen”. Bewoners geven aan dat mensen vaak open staan voor een praatje op straat of gedag zeggen. Ook letten mensen op elkaar: “Mensen in het park letten op elkaar en als iemand vervelend doet is er wel een moeder die er wat van zegt”. Een groep Marokkaanse mannen: “We vinden het leuk dat er zoveel kinderen in deze wijk zijn. Dat geeft beweging”.

Voorbeelden: Fijn aan de wijk

“De wijk gaat vooruit, het is (qua veiligheid) al een stuk beter dan vroeger”.
(Gesprek 1)

“Het ligt aan een persoon zelf of hij/zij gebruikt maakt van faciliteiten of mogelijkheden die een wijk biedt”. (Gesprek 2)

“Ze zijn al met zoveel positieve dingen bezig, dus wat moet je nog meer”.
(Gesprek 2)

“We lezen in de media dat wijk onveilig is maar ervaren dit niet zo”.
(Gesprek 1) & (Gesprek 2) & (Gesprek 12)

“Mensen in het park letten ook op elkaar en als iemand vervelend doet is er wel een moeder die er wat van zegt”. (Gesprek 2)

“Het is toch overal wel een beetje hetzelfde” - De (on)veiligheid is inherent aan een grote stad en “Het blijft Rotterdam West”. (Gesprek 2)

“Ik heb hier al 20 jaar een B & B. Mijn gasten vinden deze wijk altijd geweldig, ook BOTU buiten Delfshaven”. (Gesprek 12)

“De verkoopprijzen van de woningen stijgen enorm. Het verschil in prijs met andere delen van de stad verdwijnt”. (Gesprek 12)

“Alles is dichtbij, ook als je geen auto hebt”. (Gesprek 13)

“We zijn gewend aan de wijk: De wijk heeft emotionele waarde”.

“Buiten deze wijk is het spannend /zijn we wel bang voor”. (Gesprek 14)

“Er zijn veel kinderen in de buurt: Dat geeft beweging in de wijk”. (Gesprek 14)

“Moet je groen doen? Hoeveel groen wil je hebben? Er is niet veel ruimte om nog meer groen te plaatsen”. (Gesprek 2)

Samenvatting

De wijk is een vertrouwde plek voor diverse groepen mensen om te wonen en te leven. Er zijn veel verschillende kleine gemeenschappen en netwerken binnen de wijk die zich meer netwerk gebonden dan wijk gebonden voelen. Deze netwerken bieden een vangnet dat veilig en vertrouwd is. Op loopafstand zijn winkels, markt en parken te vinden en is via het OV ook het centrum van de stad dichtbij. Mensen van buiten de wijk komen daarom ook graag naar BoTu, mede om deel te nemen activiteiten van de verschillende netwerken.

5.2.3. Vervelende wijk

Nood in de wijk: “We willen gewoon wat rustiger kunnen wonen” (verschilt soms per straat).

Ondanks het feit dat een deel van de bewoners aangeeft zich niet onveilig te voelen en dat de mate van criminaliteit is afgenomen, geeft een groot aantal van de gesprekspartners ook aan op sommige momenten en plekken onveiligheid te ervaren. Ook de grote diversiteit in de wijk zorgt niet per definitie voor een fijne dynamiek en de conditie en inrichting van de openbare ruimte laat ook te wensen over.

Sleutelfiguren geven aan last te hebben van de wijze waarop besluitvormingsprocessen tot stand komen in de wijk en beleid rondom wijk-brede thema's wordt uitgerold. Zowel sleutelfiguren als bewoners ergeren zich aan de framing van BoTu als zijnde een arme, onveilige wijk die ‘nu ineens gered moet worden’.

Veiligheid

Een groot aantal bewoners voelt zich niet veilig op straat. Geweld, diefstal, drugsdeals en drugsgebruik maken dat mensen ervaren dat zij op hun hoede moeten zijn. Door dit onrustige en angstige gevoel, zijn bewoners ook bang om anderen aan te spreken op hun gedrag: “Je gaat er ook niks van zeggen want wil geen kogel door m'n kop of een mes in m'n donder hebben”. Eén van de bewoners die we spraken gaf aan dat ze eens in de tram zag dat er een zakkenroller actief was. Nadat ze het slachtoffer erop attendeerde is de vrouw maandenlang achtervolgd en bedreigd door de zakkenroller. De politie doet hierin niet genoeg volgens een aantal bewoners. In het zojuist genoemde voorbeeld kon de politie niets betekenen omdat er geen concreet misdrijf gepleegd was. Het staat haaks op het eerder beschreven beeld waarbij bewoners naar elkaar omkijken en voor elkaar zorgen. De dualiteit laat de gelaagdheid en differentiatie in de wijk zien.

De ervaring van bewoners is ook dat er vroeger (meer dan nu) bewoners uit de wijk toezicht hielden. Dit hielp enorm, maar zodra deze mensen wegvallen is ook het toezicht weg en dat is een groot gemis. Veiligheid en het gevoel van (on)veiligheid lijkt straat gebonden te zijn. Een aantal bewoners uit de Gijsinglaan geeft aan dat de criminaliteit, en met name drugsdeals, met golfbewegingen door de wijk gaan. Voor een periode hangen de dealers rondom de ene flat en dan weer ergens anders. Bewoners lijken alert op wat er gebeurt in hun directe woonomgeving maar er is tegelijkertijd lastig grip op te krijgen: “Ze zijn geen patat aan het verkopen in die auto's, dat weet ik wel”, zegt een bewoner uit één van de flats in de Gijsinglaan.

Een bewoner van een VvE boven een winkel op de Schiedamse weg benoemt een ander gevaar; “Het is onveilig in de buurt omdat het brandgevaarlijk is. Er is onder mij geen brandscheiding meer omdat het verlaagde plafond is doorgetrokken naar de woning. Dat leidt tot een Fakkelt werking. De bouwinspecteur heeft dat geconstateerd. Maar daarna is er niks mee gebeurd”.

Mensen, Dynamiek & Grenzen

Ook rondom het thema mensen, dynamiek en diversiteit zijn er tegengeluiden. Ja, de wijk is divers en dat is leuk en mooi. Maar de meeste bewoners en sleutelfiguren geven aan dat iedere groep binnen de grenzen van de eigen groep beweegt. Mensen lijken elkaar letterlijk en figuurlijk niet te verstaan. Er vindt weinig tot geen uitwisseling plaats en dat zorgt voor onbegrip: “onbekend maakt onbemind”. De grens tussen wij en zij worden op verschillende niveaus benoemd. Netwerken worden gedefinieerd op basis van etniciteit: “Marokkaanse en Turkse bewoners hebben hun eigen netwerken en groepen”; “de [autochtone] Nederlanders uit de wijk gaan vooral naar de Huizen van de Wijk waardoor wij ons hier niet thuis voelen en behoefte hebben aan een eigen plek”; “de Somalische gemeenschap is onbenaderbaar en gesloten”, “Het zijn vooral de witte Nederlanders die zich met beleid bemoeien”; de groep Hongaren en Bulgaren leven leuk met elkaar maar er is geen contact of leven met buiten de groep”.

Ook is er een wij-zij dialoog over nieuwe- en oude bewoners: “De hoogopgeleide witte mid-dertigers mengen zich al helemaal niet met de rest en wil dingen in de wijk veranderen die voor de rest wel prima zijn zoals ze zijn”; “Vroeger woonden hier politieambtenaren en docenten maar die zijn weg, nu verloedert het en zitten we met heel veel nationaliteiten. Dit is niet erg, maar ze spreken de taal niet”.

Uit deze greep opmerkingen van bewoners en sleutelfiguren wordt duidelijk dat er sterke beelden heersen over “de ander” in de wijk. Gelijktijdig geeft bijna iedereen aan contact te willen met de ander maar niet goed weet waar de ingang nu zit.

Wat verder opvalt is dat bewoners aangeven dat er op straat veel leven en gezelligheid is maar dat er met directe burens weinig tot geen contact is. Dit verschilt per straat en gebouw. Een aantal bewoners spreekt uit behoefte te hebben aan meer contact met directe burens maar anderen niet. Aanvullend merken zowel bewoners als sleutelfiguren op dat er een groot aantal bewoners zich beperkt tot een klein leefgebied, bijvoorbeeld: “Voor veel mensen die in Schans Watergeus gebied wonen is dat echt de wijk, over de Schiedamseweg is al te ver”.

Inrichting en openbare ruimte

Vuilnis op straat (ratten en ongedierte): “Vuilnis wordt door bewoners op straat gegooid en ze kijken er niet naar om, hierdoor is het rommelig op straat”. Vuilnis op straat wordt door alle bewoners en sleutelfiguren als eerste genoemd en door iedereen als doorn in het oog ervaren. Vooral na afloop van de markt ligt de wijk vol en rondom de fastfoodrestaurants is het elke dag raak. “Omdat het afval niet meteen wordt opgehaald of weggeveegd, verwaaid het door de wijk. De containers zijn vaak vol en een aantal bewoners neemt niet de moeite om met zware zakken verder te lopen naar de volgende containers die misschien wel meer ruimte hebben”.

Al dat vuil (in combinatie met vocht) zorgt voor veel overlast van ongedierte: “Grote ratten kruipen door de geveltuinen naar binnen en maken zelf ook gaten. Ze rennen de kamer in”. Ook muizen hebben het naar hun zin in de oude huizen. “Als je de Roteb belt moet je € 72,- betalen”. Tuinen van de burens die niet onderhouden worden trekken ook ander ongedierte aan (heel veel muggen bijvoorbeeld).

Geluids- en stank overlast door het verkeer. Er zijn veel auto's die veel te hard door de wijk rijden (soms om de vluchtheuvels heen). Dat leidt tot gevaarlijke situaties maar ook tot veel herrie. Het parkeerbeleid in de Schiedamse weg (kort parkeren mag) leidt ook tot overlast. Veel auto's parkeren dubbel. Er wordt veel getoeterd, opgetrokken en afgeremd. Dat betekent geluids- en stankoverlast en twijfels over de luchtkwaliteit in de wijk. Er zijn weinig parkeermeters in de wijk. Wie loopt te zoeken naar de meters heeft vaak al een boete te pakken: “Geef mensen meer tijd om hun parkeergeld te betalen”. Voor grote gezinnen zijn 2 parkeervergunningen te weinig.

Wateroverlast. Na regenval loopt het water slecht weg in de wijk. Plassen blijven lang staan op straat en in de kruipruimtes en kelders staat vaak een flinke laag water. Stoepen en straten hebben last van verzakking. Vooral rondom regenpijpen. “De gemeente vult die gaten wel weer met nieuw zand maar dat is geen oplossing van het probleem”.

Leegstand en brandgevaar. Panden staan vaak lang leeg en zijn dan dichtgetimmerd. “Horeca en bedrijven met 0 klanten zijn al wel jaren open (Turks) zwart geld wordt hier wit gewassen”. Het is makkelijk om een restaurant vergunning te krijgen. Een nieuw restaurant werd geopend door deelgemeenteraad en wethouder. Het restaurant is inmiddels al weer een half jaar dicht en de spullen liggen op straat’.

Gebrek aan consequent beleid. Sommige bewoners vragen zich af waarom Welstand wel aanklopt over een balkon hekje dat in een bepaalde kleur geschilderd moet worden maar vervolgens toe staat dat (met name) winkelpanden tot op de draag constructie worden verbouwd zonder dat Bouw en Woning Toezicht van zich laat horen. “De gemeente lijkt soms niet op de hoogte van de eigendomsverhoudingen. Zo verft de gemeente zelf de gevel van een VvE zonder met de eigenaren te overleggen (of hangt ongevraagd bordjes aan de gevel) en zegt vervolgens dat een hennepplantage in een kelder van een VvE niet vervolgd kan worden omdat er geen eigenaar van de kelder zou zijn in een VvE”. Verbouwingen in de oudere woningen leiden soms tot brandgevaarlijke situaties. “Er zijn een aantal felle branden geweest”.

Spelen en groen. BoTu is een kinderrijke buurt. Er wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de speelplaatsen. “Maar de speeltoestellen worden slecht onderhouden en van sommige speeltuinen is het niet duidelijk wanneer ze open zijn”(tijdens maaltijden zijn ze soms al dicht). Veel moeders hebben behoefte aan (veilige) speelplekken in de buurt van hun woning. Zodat de kinderen buiten kunnen spelen terwijl zij in huis aan het werk zijn.

Door wegbezuinig van buurthuizen en jongerenactiviteiten is de overlast van hangjongeren toegenomen. Zij zijn vaak 's avonds laat nog op straat, maken veel herrie en plassen overal. De jongeren worden niet door iedereen gezien als overlast. Zij zorgen ook voor 'beweging in de wijk'. Als ze ervoor zorgen dat door de geluidsoverlast mensen niet goed meer kunnen slapen en ze brutaal zijn als ze hierop aangesproken worden leidt dit wel tot stress bij een aantal bewoners.

Van de openbare ruimtes wordt veel gebruikt gemaakt. Mensen gebruiken het park als ontmoetingsplek, om op de terug weg van de markt te picknicken of te genieten van zon, groen en kinderen. Ze zouden graag zien dat bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden wordt met hun behoeften en wensen. “Door de vreemde vormgeving kunnen oudere mensen nu niet meer op de nieuwe banken in het park zitten. Mensen bij Stadsbeheer ontwikkelen of bedenken dan weer iets leuks maar dat is niet afgestemd op de behoefte van de buurt en het kost veel geld, dat is jammer”.

Samenwerken en beleid: waar netwerkorganisaties en groepen last van hebben

Een belangrijk signaal vanuit sleutelfiguren heeft betrekking op het uitrollen van beleid en besluitvormingsprocessen in de wijk. Het valt op dat er netwerken zijn in de wijk die zich niet vertegenwoordigd voelen in besluitvormingsprocessen rondom bredere thema's in de wijk zoals bijvoorbeeld de energietransitie. Hierdoor is de energietransitie iets wat van bovenaf uitgerold wordt over de wijk maar waar geen eigenaarschap over (mogelijk) is. Het is onduidelijk hoe je als organisatie en/of netwerk mee kunt praten en denken.

Sleutelfiguren observeren dat “de mensen die de plannen indienen [voor programma's in de wijk] en de geldvertrekkers [o.a. gemeente] dezelfde taal spreken” en “we horen te laat over de mogelijkheden en kansen”. “De opdracht is vaak alweer vergeven aan mensen en partijen die meer bezig zijn met netwerken dan de partijen die echt mensen aan het helpen zijn”. Er heerst bij een aantal netwerken twijfel over wat andere partijen/organisaties nu precies in de wijk doen: “Er wordt veel gepraat maar te weinig gedaan”.

Bewoners, en/of netwerken die specifieke (etnische) groepen in de wijk vertegenwoordigen, voelen zich niet aangesproken noch vertegenwoordigd door formele structuren als bijvoorbeeld een gebiedscommissie: “Alleen het woord gebiedscommissie al. Veel mensen kennen het woord niet en denken daardoor direct: dit is niet iets voor mij, dit is niet iets waar ik bij hoor. Terwijl mensen best mee zouden willen denken”.

In meerdere gesprekken kwam naar voren dat hetzelfde geldt voor termen als energietransitie, cursus en social impact by design. De woorden staan te ver van de leefwereld van bewoners en daarmee van sommige netwerken af. Hierdoor voelen zij zich niet geroepen om aan te sluiten bij deze manier van werken, maar sleutelfiguren zoeken wel degelijk naar mogelijkheden om betrokken te zijn bij de hoofdthema's die in de wijk uitgerold worden, zoals de energietransitie. Het wordt duidelijk dat er op netwerk en organisatie niveau ook een wij-zij dynamiek heerst.

Zowel sleutelfiguren als bewoners storen zich aan de framing van de wijk: “De veiligheidsindex zijn cijfers en die komen niet overeen met onze ervaring. De framing is in feite een paternalistische kijk op de wijk die ons in een underdog perspectief plaatst. Uit ervaring weten we dat een slecht imago leidt tot verslechtering van de buurt (Pim Fortuyn die begin 2000 deze wijk een ‘no go area’ noemde en dan iedereen die met die bril naar de wijk komt kijken en jij doet gewoon je boodschappen als altijd)”.

“Community building is ook een rare manier van naar de stad kijken. Alsof de samenleving opgebouwd moet worden. Wie bepaalt dat er een probleem is en dat het anders moet? Wie gaat wie dan opbouwen?. Oftewel wie gaat er dan aan de touwtjes trekken? Wanneer is de samenleving dan goed genoeg? Als er iets (spontaan) ontstaat is het prima. Betaal die clubs die zelf al begonnen zijn maar kom niet vertellen hoe ze het anders (beter) moeten doen”.

Buurthuizen zijn gesloten en de bestaande netwerken krijgen geen vast bedrag meer maar moeten voor elke activiteit opnieuw geld aanvragen. Dat is voor een vrijwilligers organisatie een grote belasting.

“Er is grote behoefte aan een veilige plek waar jongeren terecht kunnen. Niet alleen vanwege de overlast die sommige bewoners ervaren van de jongeren die (laat) op straat hangen maar met name voor de ontwikkeling van de jongeren zelf. De verleiding van de criminaliteit is groot. Veel geld verdienen zonder overmatige inspanning versus heel hard werken met weinig perspectief”. Veel buurtvaders zien het mis gaan en willen zich hiervoor inspannen maar hebben geen toegang tot middelen om een locatie te betalen en een programma (vrijwillig) in te richten.

Aanvullend: Binding met de wijk

“De wijk heeft emotionele waarde voor ons. Wij wonen al heel ons leven in Nederland in deze wijk, vaak met dezelfde families waarmee we in Marokko woonden. We zijn zelfs bang om uit de wijk weg te moeten”.

Aanvullend valt het op dat er onder bewoners en sleutelfiguren een gedeeld beeld en gevoel heerst: ‘de wijk gaat vooruit’. Er is minder criminaliteit dan een aantal jaar geleden, dit geven zowel bewoners als sleutelfiguren aan. Men is zich er van bewust dat de criminaliteit hoog is in de wijk, maar in veel gevallen komt dit van horen zeggen en niet uit eigen ervaring. De wijk is vertrouwd en voelt ondanks aanwezige criminaliteit niet per definitie onveilig. Men deelt ook het beeld dat de criminaliteit inherent is aan het wonen in een grote stad als Rotterdam. Woningeigenaren merken op dat het verschil in woningwaarde tussen BoTu en andere wijken snel kleiner wordt.

Bewoners geven aan dat ze graag in de wijk wonen en blijven wonen. Dit heeft onder anderen te maken met de emotionele binding: sommigen wonen hier al hun leven lang, het is en voelt hierdoor vertrouwd, voor anderen is het de eerste woonplaats na migratie uit het buitenland. Andere redenen hebben te maken met de (on)mogelijkheden van verhuizen. Een aantal bewoners geeft aan zichzelf nu te oud te vinden om nog te verhuizen. Ook komen bewoners via Woonnet niet in aanmerking voor een andere woning en is men gevangen door de huurprijzen.

Wat verder opvalt is dat bewoners en netwerken een creatief oplossend vermogen hebben. Daar waar men elkaar soms letterlijk niet verstaat wordt gezocht naar manieren om elkaar te begrijpen. Kinderen worden ingeschakeld om te vertalen en soms wordt er gebeld naar het buitenland gebeld om met degene in contact te komen die ervoor zorgt dat de buurman niet meer zo hard muziek speelt.

Voorbeelden: Vervelend aan de wijk

Algemeen gevoel is dat er vaak door individuen (bewoners) uit de wijk toezicht werd gehouden, zodra deze mensen wegvallen is ook het toezicht weg, groot gemis(Gesprek 2, 4).

Bewoners durven elkaar niet aan te spreken op gedrag: “Je gaat er ook niks van zeggen want wil geen kogel door m’n kop”; “Wil geen mes in m’n donder hebben”(Gesprek 4).

“Oudere mensen hebben in de oorlog gevochten maar moeten het nu maar alleen doen”(Gesprek 4).

“De ‘witte’ groep trekt met elkaar op en de ‘donkere’ groep trekt met elkaar op”(Gesprek 7).

“Een voorbeeld hiervan is de Grote Visserijstraat: veel Bulgaren, Roemenen. Deze groepen leven met elkaar heel leuk, samen leven zij prima binnen en met hun eigen groep maar wel erg geïsoleerd. In hoeverre doen ze mee in het community gebeuren? Dit zie je ook terug bij andere groepen”(Gesprek 7).

“Brandgevaar, leegstand, vuilnis van fastfoodrestaurants, slecht onderhouden speeltuinen en geluidsoverlast zouden veel minder zijn als de gemeente haar beheertaken beter zou uitvoeren”(Gesprek 12).

“De framing van de wijk is paternalistisch en komt niet overeen met de ervaring van de bewoners” (Gesprek 12).

“Donkere, kleine steegjes leiden tot ervaring van onveiligheid” (Gesprek 13).

“De geluidsoverlast leidt tot heel veel stress” (Gesprek 13).

Diefstallen van (kinder-)fietsen leidt tot frustratie: “We kunnen niet zomaar een nieuwe fiets kopen” (Gesprek 13).

“Wij zijn altijd bang als de kinderen ‘s avonds door de wijk naar huis moeten komen” (Gesprek 13).

“Er zijn veel kinderen en jongeren laat op straat ‘s avonds, zorgen voor overlast en zijn moeilijk aanspreekbaar. Wat doen de ouders van deze kinderen?”(Gesprek 13).

“Er worden bomen gekapt en gesnoeid in het broedseizoen door winkels en particulieren. Dat mag niet maar geen haan die ernaar kraait” (Gesprek 12).

“Te weinig parkeer meters: Mensen moeten ver lopen om te kunnen betalen en hebben dan al een boete” (Gesprek 14).

“De Roteb komt minder, het vuil verwaait dan in de wijk” (Gesprek 14).

“Na regen blijven plassen staan op straat en staat er water in kruipruimtes en kelders” (Gesprek 14).

“Er zijn te weinig Parkeervergunningen voor grote gezinnen. Mijn 2e zoon moet een hoog tarief betalen als hij zijn auto na zijn werk in de buurt wil parkeren” (Gesprek 1).

“Als iemand een pak rijst steelt, hoe kunnen ze dan een kookstel of pannen kopen?” (Gesprek 3).

Samenvatting

De meeste bewoners willen niet weg uit de wijk. Maar de wijk is wel onrustig. Ze willen vooraf dat het rustiger wordt. Hoewel op verschillende punten verbeteringen merkbaar zijn, zijn er nog een aantal zaken die stress veroorzaken of voor verbetering vatbaar zijn. De beperkte contacten tussen de verschillende netwerken (onbegrip is daarvan zowel oorzaak als gevolg) leidt ertoe dat mensen naast elkaar maar vaak niet met elkaar leven. Criminelen (drugsdealers en fietsendieven) maken de wijk op een aantal (donkere plekken) en vooral ‘s avonds onveilig. Zij vormen ook een gevaar voor jongeren in de wijk die (op jonge leeftijd) verleid worden om makkelijk geld te verdienen. Buurthuizen en activiteiten zijn wegbezuinigd waardoor jongeren vaak tot laat op straat zijn en daarbij zelf soms ook overlast veroorzaken.

De grootste doorn in het oog is het vuil op straat. De openbare ruimte wordt intensief gebruikt en veel vuil, slecht onderhouden en niet altijd toegankelijke speeltoestellen en pleinen, slecht onderhouden groen en slechte afwatering in de wijk doen afbreuk aan de leefbaarheid. Veel van het achterstallig onderhoud wordt toegeschreven aan het in gebreke blijven van gemeentelijk beheer en toezicht. Bovendien leidt de combinatie van vuil en vocht (stilstaand water) tot overlast van ongedierte als ratten, muizen en veel insecten in de zomer.

De bestaande netwerken (sleutelfiguren en bewoners) ervaren ‘de framing van de wijk en henzelf als een probleem dat opgelost moet worden’ als paternalistisch en stigmatiserend. Zij zien dat er dankzij de aandacht voor de wijk, door de ophanden zijnde energietransitie, veel geld in de wijk gestoken wordt maar dat dit geld niet terecht komt bij de netwerken die al langer actief zijn in de wijk. Zij krijgen de afgelopen jaren minder geld en moeten steeds opnieuw geld aanvragen. Er is een (nieuwe) ‘witte club’ die de juiste taal spreekt en makkelijk toegang heeft tot de extra middelen. Een aantal netwerken zou zelf graag meer activiteiten ontwikkelen in het kader van de energietransitie maar de ‘oproepen tot actie’ bereiken hen niet of kennen te gecompliceerde aanvraagprocedures. Dit extra geld leidt soms tot onderlinge concurrentie en de vraag wie nu eigenlijk bepaalt waar het geld heen gaat en waarvoor.

5.2.4. Wensen voor de wijk

Bewoners en sleutelfiguren hebben ook hun wensen voor de wijk uitgesproken. Daarin zoeken ze vooral een oplossing voor de gesignaleerde problemen en een verbetering van de openbare ruimte die net zo goed leefruimte is als de woning of de (stenen) ontmoetingsplekken: “We willen gewoon een beetje rustiger leven, minder stress”; “Ik ontmoet mijn vriendinnen in het park. We spreken niets af maar als het mooi weer is weten we elkaar altijd te vinden”. De wensen van bewoners voor de wijk kunnen als volgt worden gearticuleerd:

1. Programma om met bewoners /markt/ restaurants/ Roteb om vuil te weren van straat. Recycling - voorkomen van afval.
2. Betere handhaving door politie, bouw en woning toezicht .
3. Focus: Aanpak criminaliteit en overlast.
4. Programma voor waterbuffering/ meer groen en goed onderhouden speelgelegenheid (in overleg met de gebruikers).
5. Een plek en activiteiten voor jongeren: Veilig, laagdrempelig met activiteiten die uitdagend zijn en ze richting de arbeidsmarkt kunnen bewegen.
6. Informatiepunten over de energietransitie gerund door bestaande netwerken
7. Fysieke voorbeelden: modelwoning; wateropvang, ander gebruik van de straat en het groen. Inductie kookplaten en zonnepanelen bij netwerk locaties om uit te proberen.

Voorbeelden: Wensen voor de wijk

Een aanpak om het vuil uit de wijk te krijgen met alle partijen in de wijk (Gesprek 2).

“De fastfood restaurants verantwoordelijk maken voor de troep die uit hun zaken op de straat belandt” (Gesprek 12).

Onderhoud van speelplaatsen, de openbare ruimte en aanleg van meer groen en speelplaatsen in overleg met de gebruikers (Gesprek 2) .

“Herinnerings-bordjes voor belangrijke bewoners van de wijk zoals architect Oud” (Gesprek 12).

“De wijk aantrekkelijk maken voor toeristen” (Gesprek 12).

“We willen vooral een rustiger wijk zodat we hier kunnen blijven wonen: Minder geluidsoverlast, minder troep, minder criminaliteit en minder auto's. Verder is het hier prima” (Gesprek 13).

“Van incidenten bestrijding naar structurele oplossingen” (Gesprek 14).

“Beter afwatering systeem en waterbuffering in de wijk” (Gesprek 14).

“Meer groen en water in de wijk tegen hittestress” (Gesprek 14).

“Meer parkeermeters of meer tijd om de parkeermeter te vinden” (Gesprek 14).

“Meer parkeervergunningen voor grote gezinnen” (Gesprek 2).

“De Roteb komt vaker vegen, iets meer containers en beboeten van mensen die hun vuil maar neergooien” (Gesprek 14).

“We willen graag dat de Speeltuinen meer open zijn, vaak gaan zij tijdens maaltijden dicht” (Gesprek 15).

Samenvatting

De wensen voor de wijk wijzen vooral naar de oplossing van bestaande problemen en ongemakken. De openbare ruimtes worden door bewoners gebruikt als een deel van hun leefgebied. De wensen gaan over verbetering van dat leefgebied in overleg met de gebruikers. De sleutelfiguren van een aantal netwerken zien kansen, dankzij de energietransitie, om het bestaande netwerk te versterken; om contacten te kunnen leggen met andere netwerken (dankzij gemeenschappelijke agenda's in de energietransitie) en nieuwe activiteiten te ontplooiën in het kader van de Energietransitie.

Voorbeeld word Cloud gesprek 12: Over de Wijk

Graag wonen

aantrekkelijk voor een mix van mensen
Dakpark
voelt veilig
Groot stedelijk gevoel (als NY en Londen)
Aantrekkelijk voor toeristen
Goede ligging van de wijk
Dichtbij Winkels
Dichtbij OV
Dichtbij Rivier
dichtbij snelweg

Last van

slechte luchtkwaliteit
Kort parkeren
dubbel parkeren
framing achterstandswijk
vuilnis op straat
denken in wijken
bomen omkappen in broedseizoen
gebrek aan handhaving bouwtoezicht
brandgevaarlijk
Opheffen beschermd stadsgezicht
leegstand woningen

Wensen voor verbetering

Bouwtoezicht en welstand voeren actief beheer
handhaven regelgeving
status beschermd stadsgezicht terug
eigen beheer park
park voor elke buurt
herinnerings bord op Schiedamse weg 110 architect jij oud
Afval vaker ophalen
fastfood restaurants ruimten eigen vuilnis op
vermindering autoverkeer
opheffing kort parkeren
meten luchtverontreiniging

5.2.5. Gebouw en Woning: Noden

De input voor deze paragraaf komt overwegend van bewoners. Ook zijn er klachten meegenomen, die sleutelfiguren signaleren. Er is in deze paragraaf onderscheid gemaakt tussen huurders en huiseigenaren. De problemen waar zijn tegenaan lopen rondom hun woning zijn anders van aard.

5.2.5.1 Huurders

Als we bewoners vragen naar hun ervaringen en belevingen met betrekking tot hun woning komen de tongen makkelijk los. Veel van de bewoners die we gesproken hebben wonen in oudere huurwoningen. Zij huren overwegend van Havensteder. Een enkeling van Woonbron of een particuliere verhuurder.

Sommige bewoners wonen (sinds kort) in een opgeknapte woning. Zij zijn overwegend tevreden over hun woning (enkele opmerkingen over het 'slechte materiaal gebruik daargelaten). De klachten van huurders hebben betrekking op de staat en onderhoud van de woning plus frustratie ten aanzien van de verhuurder als het gaat om klachtmeldingen, terugkoppeling en betrokkenheid.

Het overgrote deel van de bewoners die we gesproken hebben komen met dezelfde lijst met klachten. Schimmel staat daarbij met stip op 1. Bewoners zijn zich er goed van bewust dat het ongezond is en ze hebben er elke dag mee te maken: "Soms word je er wanhopig van". Bewoners geven aan dat de verhuurder slecht of niet reageert op klachten: "Je moet een doktersverklaring hebben voordat ze naar de schimmel komen kijken. Ventileren zeggen ze dan. Maar je moet wel kunnen ventileren. Wij willen ook niet dat de etensgeuren blijven hangen. En schimmel wil helemaal niemand".

De verhuurder is niet goed bereikbaar: "Vroeger waren ze beter bereikbaar maar nu je niet meer kunt bellen (digitaal melden) is het veel slechter geworden". Bewoners voelen zich niet gehoord: "We worden van het kastje naar de muur gestuurd en moeten ons verhaal steeds opnieuw vertellen. Bij wisseling van de wacht van opzichters begint het proces vaak weer van vooraf aan en dat is frustrerend".

De volgende klachten worden door bijna alle bewoners die we gesproken hebben genoemd:

- Schimmel
- Vocht
- Lekkages
- Ratten en ander ongedierte
- Kou en tocht in de winter
- Hitte in de zomer
- Achterstallig onderhoud (slechte sluitende kozijnen en ramen die niet open kunnen)
- Kookgeuren die blijven hangen
- Geluidsoverlast door houten vloeren
- Zilvervisjes en insecten (muggen)
- Kleine woningen (2- 3 kamers voor grotere gezinnen)
- Kleine keuken
- Onveilige bergingen en onduidelijk groen rondom de flat.
- De wens om kelders en bergingen van sociale huurwoningen aan te pakken is groot. Dit geldt in ieder geval voor de flats aan de Gijsinglaan en het Schans Watergeus gebied.

N.B. Wij hebben steeds alleen gevraagd naar wat vervelend is aan de woning. De antwoorden bleken desondanks overal hetzelfde.

Opmerkelijk vonden wij de nood van bewoners rondom de bergingen. Dit werd niet door alle bewoners benoemd. Maar voor bewoners die het probleem aankaarten is de nood enorm hoog en om deze reden uitgelicht:

Donkere onveilige kelders

“Via één van de (jongere) bewoners van de Gijsingflats kwamen we in contact met de bewonerscommissie/vereniging van de Gijsinglaan. Het was prima om langs te komen, appte de jonge bewoonster nadat we haar uitgebreid gesproken hadden over haar ervaringen in de wijk. Ze was blijkaar meteen even naar binnen gelopen in de huiskamer, een ruimte voor en door bewoners. Elke woensdag is de huiskamer open voor inloop.

De woensdag erop was het even zoeken naar de ingang maar een warm onthaal volgt, alsof we er wekelijks komen. “Kom maar binnen hoor en ga zitten, wil je wat drinken?”. Daarna komt toch ook wel de vraag wie we zijn, wat onze functie is. Als de twee heren merken dat het over de energietransitie gaat blijkt dat ze goed op de hoogte zijn van wat er in de flat staat te gebeuren: “we gaan hier van het gas af, en er is ook al budget aangevraagd door de Gemeente en Havensteder in Brussel, drie ton! Er liggen wel veel plannen maar ze leggen het nog niet vast in de tijd, daar wachten ze nog mee. Dus hier kan je niet zoveel betekenen, want de plannen zijn al gemaakt”.

Als we verder praten en uitleggen dat er mogelijk ook andere klachten verholpen kunnen worden middels de energietransitie, komt veiligheid in de flat, maar vooral de kelder, naar boven. Het is opvallend omdat ook de jonge bewoonster die ons doorverwees naar de vereniging, aangaf dat de kelder onveilig is: “Er zitten veel drugsdealers en gebruikers, ik kom er eigenlijk nooit dus weet het niet precies. Maar hoor er wel veel over”, gaf ze de week ervoor aan. De twee heren geven aan dat het echt verschrikkelijk is, één van hen komt er eigenlijk al niet meer en de ander echt niet 's avonds. “Na 23:00 uur al helemaal niet. Er is soms wel politie of ander toezicht, maar niet na 23:00 uur! Dit moet echt aangepakt worden hoor, mensen hebben ook kinderen, het is gewoon niet veilig. Sommigen leggen er een matras neer.

De intensiteit waarmee ze vertellen over de kelder geeft aan dat het een urgent probleem is. Als we de week erna spreken met een aantal bewoners van de vrouwengroep van de Verbindingskamer, leidt het gesprek zonder vragen weer naar de berging.

Maar nu gaat het over onder andere de bergingen in de poort van de Tover tunnel in het Schans Watergeus gebied: “Het is echt niet normaal hoor, mensen plassen daar want het stinkt verschrikkelijk. Het is echt niet te doen die stank. Ik wil er eigenlijk niet naar binnen maar ik moet wel voor de fietsen van m'n kinderen. Vind het ook echt niet goed voor m'n kinderen om er naar binnen te gaan”, geeft één van de vrouwen aan. “Ik ga er al niet meer heen want het is te donker, het stinkt, het is vies en laatst was er ook een mes gevonden”, reageert een andere bewoonster.

Diezelfde middag gaan we terug naar de huiskamer in de Gijsinglaan, er zijn wat meer mensen in de huiskamer. Er zit een andere, wat jongere, man en toevallig ook de bewoonster die we aan het begin spraken. Het gaat weer over de kelder (zonder dat we ernaar vragen): “Het is er smerig, er liggen (drugs)naalden en het is gevaarlijk! Je wilt ook niet zien wat sommige mensen hier naar beneden gooien hoor, zo het raam uit. Ook alle zooi zetten ze gewoon in de gang en kelder, is echt niet normaal”. Als we vragen wat er wat de bewoners betreft als eerst aangepakt zou worden als zij het voor het zeggen hadden? Veiligheid in de bergingen.

Betere verlichting, regelmatige schoonmaak en toezicht is de wens van bewoners zodat van dit deel van hun woonruimte zonder angst gebruik van gemaakt kan worden en daardoor weer leefbaar wordt.

Zonder gas & Energietransitie

Anders koken: 'Wij zijn gewend aan gas'

Als we met bewoners spreken over energie en 'van het gas af gaan', geven veel huurders, en met name vrouwen, aan dat zij veel tijd besteden aan koken. Ze zijn gewend aan het koken met gas en zijn niet blij met het idee dat ze elektrisch moeten gaan koken: "Dat vraagt een hele andere techniek van koken en lukt het dan nog wel om onze betrouwde recepten te koken. We hebben snel veel hitte nodig en dat lukt niet met een elektrisch kookstel. En wie gaat het nieuwe kookstel betalen en de nieuwe pannen? Daar hebben wij geen geld voor".

De vraag wie de transitie, op woning en huishoudensniveau, gaat betalen is de meest gestelde en prangende vraag onder bewoners. Hiermee samenhangt de opvatting dat burgers niet op zouden moeten draaien voor keuzes die de overheid maakt: "Wij kiezen er niet voor om van het gas af te gaan".

Voorbeelden gas

Ik denk dat alle Marokkanen wel een gasfles in de schuur hebben. We hebben zelf een gasfles om specifieke gerechten mee te maken in een hele grote pan. Dit gebeurt dan vaak op het balkon. We weten dat dit gevaarlijk is en heeft ook niet de voorkeur" (Gesprek 10).

"Marokkaanse theepot kan niet gebruikt worden op elektrische- en/of inductie kookplaten" (Gesprek 10).

"We staan veel in de keuken. Daar is een hard en sterk vuur nodig. Elektrisch of inductie koken, pan wordt niet warm genoeg" (Gesprek 10).

5.2.5.2. Huiseigenaren

We hebben relatief weinig gesproken met huiseigenaren. Veel woningen zijn onderdeel van een VvE. Een aantal VvE's wilde graag in gesprek maar het organiseren van deze gesprekken had meer tijd nodig dan mogelijk was binnen deze verkenning. De eigenaren die we wel gesproken hebben verwonderden zich vooral over het gebrek aan kennis over de VvE's. Zowel bij de VvE eigenaren als bij de gemeente.

Complexiteit binnen VvE's

De winkelier die mede VvE lid is ontkent dat er een VvE is. "Het is duidelijk dat we heel verschillende belangen hebben in onze VvE. Om mijn woning te kunnen verkopen moest ik mijn VvE activeren (anders verstrekt de bank geen hypotheek). Geholpen door VvE 010 heb ik mijn VvE inschreven bij de Kamer van Koophandel en een vergadering uitgeschreven. Natuurlijk kwam de andere eigenaar niet opdagen. In een tweede vergadering kon ik toen, zonder dat hij aanwezig was, de besluiten nemen die nodig zijn maar ik denk niet dat de mede VvE eigenaar zich aan de besluiten gaat houden".

"Op een dag zag ik dat een schilder aan het werk was aan onze voorgevel (voorheen beschermd stadsgezicht). Toen ik hem vroeg wie hem opdracht had gegeven zei hij: "de gemeente". Een andere keer werd er een bord door de gemeente aan onze gevel bevestigd zonder dat ik of mijn buurman daar iets van wisten. Toen in het souterrain van een buur VvE een Hennepplantage in de vlammen op ging zei de gemeente dat ze de eigenaar niet konden vervolgen omdat er sprake was van een VvE. Alsof een VvE iets anders is dan een vereniging van eigenaren. Het eigendom is heel precies vastgelegd in de splitsingsakte. Het is heel goed mogelijk om de eigenaar te vervolgen".

"In een winkel deel is een dragende muur weg gesloopt. Dat is vervelend voor de eigenaar die er boven woont. Maar bouw- en woningtoezicht interesseert zich daar niet zo voor".

Huizen uit begin 20e eeuw

Een huiseigenaar signaleert dat woningen uit begin 20e eeuw een F label hebben en hierdoor lastig te isoleren zijn. Hier vloeien andere klachten uit voort:

“Helaas heeft de aannemer een ander dan gevraagd soort dubbel glas geplaatst waardoor ik niet in aanmerking kwam voor subsidieregeling waarvan ik gebruik wilde maken”.

Er is veel last van lawaai van het verkeer aan de straatkant.

De Energierekening is bovengemiddeld.

De klachten van de gesproken huiseigenaren zijn voornamelijk relationeel en beleid-gerelateerd (VvE – eigenaar – gemeente). De mate waarin flexibel met regels en omgangsvormen wordt omgegaan is storend.

5.2.6. Gebouw en Woning: Wensen

Voorstellen van huurders voor verbeteringen van de woningen:

- Goed isoleren
- Nieuw goed ventilatiesysteem
- Nieuwe kozijnen en glas
- Ramen kunnen open
- Ramen kunnen dicht
- Geluidswerend maken van de houten vloeren. Gezien bij familie; daar heeft Havensteder de vloeren met een dunne laag van iets (beton of elastische alternaties) geïsoleerd.
- Handhaving: verwaarloosde tuinen aanpakken
- Bestrijden van ratten en muizen
- Serieus genomen worden door de verhuurder: duidelijkheid geven over de bestemmingen van de panden en uitleggen wat dat betekent voor de bewoners
- Vereenvoudigde klachtenprocedure/ betere communicatie met de verhuurder
- Handhaving: afval na verbouwing opruimen
- Veiligheid berging (Gijsingflats en woningen rondom Tovertunnel) aanpakken: betere verlichting, regelmatige schoonmaak en toezicht

Voor huiseigenaren:

- Handhaving door bouwtoezicht in gesplitste woningen.
- Vervolging hennepplantages in souterrains (de souterrains zijn wel privé bezit dus vervolging is mogelijk)
- Aanschrijven bij onwettelijke ingrepen in de woning
- VvE's activeren in de straat
- Isoleren van woning met behoud van historische details
- Isoleren straatzijde gericht op geluidsisolatie
- Informatie over de beste manier om het huis te isoleren (ventileren) en energie op te wekken (zonnepanelen)

5.3 Noden uit de wijk en Kansen voor Energietransitie

De beperkte opzet en reikwijdte van deze verkenning levert een gedifferentieerd maar toch ook coherent beeld op. In antwoord op een open vraagstelling schetsen bewoners en sleutelfiguren samen een genuanceerd maar ook eenduidig beeld van hun leven en wonen in BoTu. Op basis daarvan trekken wij hier een aantal conclusies ten aanzien van de Noden en Kansen in de wijk die tezamen een beeld vormen voor de sociale bouwsteen waar het IABR-atelier Rotterdam naar opzoek is. Er zijn noden en kansen in de wijk die middels de energietransitie verholpen en benut kunnen worden.

5.3.1. Wijkniveau

Op wijkniveau valt het op dat de meeste bewoners graag in de wijk zouden blijven wonen indien het er minder rommelig is, de criminaliteit en de geluidsoverlast verminderen: “We willen hier gewoon graag wat rustiger wonen”. Ook geven bewoners aan dat het fijn zou zijn als verschillende groepen meer van hun ‘eilanden’ af zouden komen. Bewoners zien dat er inspanningen gedaan worden door gemeente en politie en dat deze ook vruchten afwerpen maar nog niet voldoende. Zij zouden graag zien dat de politie en gemeente het bestaande beleid aanscherpt, handhaaft en uitvoert. Dat:

- de criminaliteit gericht wordt aangepakt (dealers en fietsendieven, hennepplantages)
- er een aanpak komt om vuilnis op straat tegen te gaan (aanpak in samenwerking met gemeente, politie, (fastfood) restaurants; netwerken)
- geluidsoverlast vermindert (auto's hangjongeren, muziek, BBQ's laat en ruzies)
- bouw en woningtoezicht de bestaande wetgeving actief handhaaft op het gebied van brandveiligheid, leegstand, horeca uitvoering
- de gemeente het onderhoud van bestaande parken en speeltuinen uitvoert en achterstallig onderhoud wegwerkt (in overleg met gebruikers)

Ook is er behoefte aan nieuwe initiatieven:

Meer speelplaatsen dicht in de buurt (kinderen spelen buiten en mama is thuis). Dat zou goed kunnen in bestaand groen dat nu is aangetast door vuilnis en achterstallig onderhoud (aanleg in overleg met gebruikers). Klimaatbestendiger (wateropvang) maken van de wijk en tegengaan hittestress door middel van meer groen en wateropvang. Informeren van de bewoners over de noodzaak hiervoor en de aanleg of het verbeteren van groene plekken. Een plek voor- en activiteiten gericht op jongeren. Veilig, laagdrempelig met activiteiten die uitdagend zijn en ze richting de arbeidsmarkt kunnen bewegen. Er zijn vrijwilligers die zich vanuit bestaande netwerken hiervoor willen inzetten.

5.3.2. Gebouwniveau

De ervaring van huurders is dat verhuurders (meestal Havensteder soms Woonbron) slecht of niet reageren op klachten. De klachtenprocedures waren vroeger beter. De oudere woningen veroorzaken gezondheidsproblemen. Bewoners van gerenoveerde woningen zijn over het algemeen tevreden (soms niet over de kwaliteit van het materiaalgebruik bij renovatie).

De wens van de bewoners betreft vooral:

- Renovatie van de oudere woningen: goede isolatie en goede ventilatie. Verhelpen van slecht en achterstallig onderhoud;
- Aanpak veiligheid hygiëne bergruimtes;
- Dat de verhuurder makkelijk(er) te bereiken is en de klachten serieus behandeld en opgelost (lekkages, schimmel) worden;
- Dat de verhuurder duidelijkheid biedt over het wel of niet slopen van woningen en op welke termijn. Wat gebeurt er met de bewoners straks (na sloop of renovatie) en wat gebeurt er nog met de woning tot dat moment?;
- De woningen in de wijk weer bestemmen als beschermd stadgezicht.
- VvE's activeren (bouwtoezicht ziet toe op verbouwingen).

5.3.3. Woningniveau

Op woningniveau is er een grote wens voor renovatie van de woningen waardoor gezondheidsproblemen en grote discomfortklachten worden verholpen. Deze klachten betreffen problemen met schimmel en vocht (met stip op plaats 1), oververhitting in de zomer en kou en tocht in de winter, slechte ventilatie (etensgeuren die blijven hangen) en slecht of achterstallig onderhoud (lekkages, ramen die niet open of niet dicht kunnen). Een andere wens betreft de oppervlakte en indeling van de woning. Veel mensen wonen krap met een (groter) gezin en een 2 of 3 kamerflat. De wens bestaat om woningen bij elkaar te voegen en de indeling te veranderen (grotere keukens).

Kansen op woningniveau

De aangekaarte problemen kunnen goed verholpen worden door woningverbetering; goede isolatie en ventilatie van de woningen. Dit zou tevens een oplossing zijn voor de woonlasten armoede (hoge energiekosten) en veel gezondheidsproblemen (als gevolg van schimmel en vocht gerelateerd ongedierte).

Nieuwe problemen

Het warmtenet lost geen probleem op maar creëert nieuwe problemen. Overstappen op een andere warmtebron betekent ook dat het gasfornuis vervangen zal moeten worden. Dit laatste is een zorg van veel bewoners. Voor veel van hen is koken een belangrijk onderdeel van het (gezins-) leven. Ook wie de kosten voor de transitie gaat betalen is een belangrijke vraag en een grote zorg: "Bewoners hebben hier geen geld voor".

5.3.4. Handelingsmotivatie van bewoners

Informeren

Er is veel nieuwsgierigheid en informatiebehoefte. Klimaatverandering is vaak bekend (en dat deze veroorzaakt wordt door de CO2 uitstoot die vrijkomt bij verbranding van fossiele brandstoffen). De noodzaak om over te stappen van fossiele naar duurzame energiebronnen wordt daarom goed begrepen. Energiebesparing is dan logisch, zeker omdat veel discomfortklachten die men ervaart verholpen kunnen worden door goede isolatie en goede ventilatie. Dat de gaswinning stopt vanwege aardbevingen is Groningen is minder bekend. Een kritische vraag die wordt gesteld heeft betrekking op het overstappen op een warmtenet: "Stoot de vuilverbrandingsoven dan geen CO2 uit?".

De meeste bewoners geven aan dat ze graag persoonlijk in hun netwerk (samen met anderen) geïnformeerd willen worden. De taal die wordt gebruikt in de communicatie is belangrijk. Er wordt nu te veel gebruik gemaakt van jargon dat de bewoners niet aanspreekt. "Informatie op papier helpt helemaal niet", geven sleutelfiguren aan.

Bewoners benadrukken extra dat zij via bijeenkomsten voor bewoners, op de hoogte gehouden willen worden van de ontwikkelingen rondom de energietransitie. Dus ook tijdens het lopende proces. Hun ervaring vanuit het verleden is dat zij heel matig worden geïnformeerd als er ontwikkelingen zijn. Ze geven aan dat de informatie die ze dan krijgen, vaak vaag en abstract is, waardoor zij niet precies weten waar zij aan toe zijn. Dat zouden ze nu graag anders willen zien.

5.3.5. Netwerkniveau

Sleutelfiguren van netwerken:

- Zien graag meer transparantie met betrekking tot besluitvormingsprocessen en beleidsvorming rondom wijk brede thema's (inclusie van netwerken die niet direct dezelfde beleidstaal spreken);
- Worden graag tijdig geïnformeerd over het uitrollen van wijk brede thema's en betrokken bij het proces (niet alleen in het begin);
- Zien graag informatiepunten over de energietransitie gerund door huidige (eigen) netwerk voor de eigen achterban;
- Fysieke voorbeelden: modelwoning; zonnepanelen met deel auto, wateropvang, ander gebruik van de straat.

Obstakels voor netwerken

Nu is het onduidelijk wie de hoofdeigenaar is van de Energietransitie. Sleutelfiguren vragen zich af: "Wie bepaalt welke groep extra budget krijgt voor wat? Is het gevaar niet dat we elkaars concurrenten worden in deze aanpak? Liefst zou je de taken verdelen en samenwerken maar dat is niet de dynamiek die we nu voelen".

Ook stellen zij de volgende vragen:

- Waarom is de energietransitie nu een thema?
- Wat is de aanleiding?
- Wie is de initiator?
- Wie gaat het uitvoeren?
- Wat worden de communicatiekanalen?
- Wie gaan hierin een rol vervullen in de wijk?

6. MAATSCHAPPELIJKE BOUWSTENEN

Mimi Slauerhoff, Anne Knoop, Willem Beekhuizen, Robbert de Vrieze

Wat zijn nu de sociale mee- koppelkansen van energietransitie? Ze worden vaak genoemd maar ook vaak niet concreet gemaakt. Is de energietransitie nu daadwerkelijk in te zetten als hefboom voor sociale-economische veerkracht en sociale inclusie?

Vertaling naar maatschappelijke bouwstenen

De netwerk- en antropologische verkenning geven inhoud aan mogelijke sociaal-maatschappelijke bouwstenen voor de energietransitie (en andere programma's). Met andere woorden: wat zijn de mee-koppelkansen op sociaal vlak? Deze bouwstenen hangen samen met en zijn aanvullend op de ruimtelijk-energetische bouwstenen uit het onderzoek van POSAD MAXWAN /GenerationEnergy.

Er zijn een aantal thema's of bouwstenen die zowel in de netwerkverkenning en ervaring vanuit de wijk als ook uit de antropologische verkenning naar voren kwamen, die inzicht geven in de wijze waarop de energietransitie van meerwaarde zou kunnen zijn voor de wijk. Daarnaast zijn er vanuit de netwerkverkenning een aantal bestaande initiatieven te noemen die ter inspiratie kunnen dienen voor de invulling aan deze bouwstenen, deze zijn per bouwsteen benoemd. Voor uitgesproken wensen voor toekomstige initiatieven verwijzen we naar paragraaf 7.3. 'handelingsperspectief van netwerken' die voort is uitgekomen uit de antropologische verkenning.

1. Kennisuitwisseling & Draagvlak

Kennisdeling tussen alle betrokken partijen zien wij als een van de belangrijkste maatschappelijke bouwstenen.

De energietransitie (en afsluiten van het gasnet) is een ingrijpende operatie in de wijk. Transparante informatie voorziening, gedurende het hele proces, van deze operatie richting de bewoners en gebruikers van de wijk is essentieel. Uit de netwerk- en antropologische verkenning blijkt dat er ook veel kennis en handelingsperspectief beschikbaar is bij bewoners en de (vele) netwerken in de wijk. Herkenning en erkenning dat alle betrokkenen bij de energietransitie waardevolle kennis bezitten is hierbij het uitgangspunt. Kennis die kan bijdragen aan het soepel verlopen van de operatie. Kennis van bewoners kan ook ingezet worden voor de transitie zelf (zie handelingsperspectief van de netwerken).

Via sleutelfiguren in bestaande netwerken en andere bruggenbouwers kan in deze wijk vrij makkelijk een communicatienetwerk worden opgebouwd waarin de kennisstroom beide kanten opgaat (twee-richting verkeer). De transitie wordt dan mede vorm gegeven door en, gevoed met de kennis uit de wijk zelf.

Deze uitwisseling leidt tot kennisvergroting van alle partijen gedurende de transitie. Dat betekent meer eigenaarschap voor bewoners. Zij worden zich bewust van de noodzaak en kansen van hun eigen bijdrage aan die transitie. Bewustwording in groepsverband is de basis voor gedragsverandering. Inzicht van bewoners in het belang van hun eigen rol is cruciaal voor het welslagen van de energietransitie en aanpalende programma's. Zo moet bijvoorbeeld 70% van de huurders van Havensteder akkoord zijn met de aanpak en heeft de collectieve voorziening van een warmtenet baat bij zo veel mogelijk aansluitingen.

Voorbeelden van bestaande initiatieven in de wijk: WijkEnergie Werkt en Delfshaven Energiecoöperatie hebben als doel om met draagvlak voor kleine maatregelen als energiebesparing en isolatie draagvlak een grote bijdrage leveren aan een duurzame en CO2 neutrale wijk.

2. Sociale cohesie

Hoewel de verschillende netwerken in de wijk elkaar steeds beter weten te vinden (zie productie BeSouk) zijn er ook netwerken die nu ten dele nog autonoom opereren. In veel van de netwerken leeft de wens om meer van elkaar te weten. De energietransitie is een kans en een middel om contacten tussen deze verschillende 'eilandjes' in de wijk te leggen. Dit is een neutraal thema waarmee elke bewoner/gebruiker in het dagelijks leven in aanraking komt (energiekosten, wooncomfort, klimaatverandering, de inrichting en gebruik van de wijk) en over mee kan praten.

In een tweerichting kennisuitwisseling kunnen sleutelfiguren van verschillende netwerken een belangrijke rol vervullen. Zij worden knooppunten van die kennis uitwisseling. Door samen te leren (zie handelingsperspectief netwerken), leren de netwerken elkaar beter kennen (makkelijker vinden, mogelijk samenwerken).

Uit de verkenningen blijkt dat de ideeën over noden en kansen voor de energietransitie tussen de netwerken veel overeenkomsten vertonen. De kans om rondom het thema Energietransitie (vertaald naar herkenbare thema's) tot samenwerking te komen lijkt groot. Onbekend maakt onbemind. Meer bekendheid met de andere netwerken kan bijdragen aan een gevoel van vertrouwdheid met elkaar. Dit kan een deel van de onveiligheid die ervaren wordt in de wijk ontspannen.

Voorbeelden van bestaande initiatieven in de wijk: het programma Community Building kan vanuit de netwerkverkenning als een van de instrumenten voor sociale cohesie worden geïdentificeerd. Maar ook samen energie opwekken in een energiecoöperatie leidt tot meer onderling contact en samenwerking.

3. Eigenaarschap

Empowerment van bewoners, netwerken en sleutelfiguren zorgt voor betrokkenheid en handelingsperspectief.

Zowel bewoners als de sleutelfiguren in de netwerken tonen eigenaarschap en de wil om hun eigen inzet te vergroten. In de 'wensen' voor de wijk komt steeds naar voren dat bewoners en gebruikers graag willen meedenken over de inrichting van hun wijk en zich (ten dele) ook willen inspannen voor verbetering van die wijk. De meekoppelkans is dat zij graag meedenken en mee werken voor een betere inrichting van de wijk en de manier van samenleven in de wijk. Dit kan alleen als netwerken en bewoners de kans gegeven wordt.

Door lokale initiatieven te betrekken en in positie te brengen voor de grote verbouwing van de energietransitie kun je hun positie en veerkracht versterken. Dit heeft een positieve impact op de binding met de wijk, de ontwikkeling van capaciteiten en vaardigheden van bewoners, veiligheid en een duurzame sociale infrastructuur. Vanuit de netwerkverkenning wordt een kans gesignaleerd om verschillende transities/opgaves aan elkaar te koppelen. Dit kan zorgen voor efficiëntie en meerwaarde.

Voorbeelden van initiatieven in de wijk: De combinatie van energieopwekking en duurzame mobiliteit in een elektrische buurtbus die werknemers naar Spaanse Polder pendelt en ouderen helpt met boodschappen en ziekenhuisbezoek.

4. Jeugd

Vanuit de thematiek van energietransitie zijn jongeren belangrijke stakeholders; als degenen die moeten leven met de gevolgen en uiteindelijk de oplossingen moeten gaan implementeren. Ook gaven veel mensen in de antropologische verkenning aan dat jeugd een belangrijk thema is. Activiteiten op pleinen (voor veel kinderen een van de belangrijkste publieke plekken) kunnen de verbinding maken met jeugd (bijvoorbeeld een Powertoolrace op zonnecellen) én criminele netwerken de wind uit de zeilen nemen. Het betrekken van jeugd vanaf jonge leeftijd biedt een perspectief voor toekomstige ontwikkeling.

Voorbeelden van bestaande initiatieven in de wijk: Vanuit de netwerkverkenning kunnen Green Power Kids en Bouwkeet als goede voorbeelden worden genoemd.

5. Werk

Energietransitie biedt kans op banen. En omdat sommige vormen van duurzame energie bij uitstek lokaal verankerd zijn biedt dit laagdrempelig en dicht bij de eigen belevingswereld mogelijkheden voor educatie en leer-werkplekken. In gesprekken met bewoners is dit thema niet zo veel naar voren gekomen. Om werk een bouwsteen te kunnen laten zijn is een langdurig commitment van belang. De materie is taai en programma's hebben vaak een lange incubatietijd nodig.

Voorbeelden van bestaande initiatieven in de wijk: Onder andere Wijkenergie Werkt, de Beroepentuin, Stedin Bedrijfsschool en Stroomopwaarts (Schiedam) zijn lokale organisaties die hier invulling aan geven.

6. Woonkwaliteit

Uit de antropologische verkenning kwamen veel gebouw- en wijk gebonden noden en wensen naar voren. Met schimmel en ventilatie maar ook onoverzichtelijke bergingen als belangrijkste aanknopingspunten zouden de investeringen vanuit de energietransitie een bijdrage kunnen leveren aan de woonkwaliteit, -comfort en gezondheid.

7. Openbare ruimte

In Botu zien we een hoge bevolkingsdichtheid. De openbare ruimte is een belangrijk leefgebied voor vooral kinderen en ouderen. De vraag om dat leefgebied optimaal te kunnen gebruiken is groot. De buitenruimte, en dan met name de ondergrond en het dakoppervlak is de fysieke plek waar veel van de energietransitie plaats zal vinden. Het combineren van opgaven in de ondergrond (aanleg warmtenet, vervanging riolering, verzwaring elektriciteitsnet) met een andere inrichting van de openbare ruimte (minder parkeren, andere vormen van mobiliteit, meer groen) biedt kansen. Vanuit bewonersperspectief geeft dit meer aanleiding tot zelfbeheer van de buitenruimte, meer biodiversiteit en een betere gezondheid.

7. AANBEVELINGEN VOOR HET VERVOLG

Mimi Slauerhoff, Anne Knoop, Willen Beekhuizen, Robbert de Vrieze

De energietransitie (met veel extra aandacht en geld voor de wijk) biedt een kans om aan de noden en wensen van bewoners (zoals verwoord in hoofdstuk 5) tegemoet te komen. De belangrijkste conclusie van dit onderzoek is dat een aanpak via de bestaande (maar ook nieuwe) netwerken van bewoners in de wijk de meeste kansen biedt.

Deze lokale netwerken zijn veilige en vertrouwde plekken voor bewoners (bonding). Informatie die in gespreksvorm binnen de netwerken wordt verspreid kan door de bewoners goed verwerkt worden. Wat door het individu niet begrepen wordt kan door de groep wel geduid worden. De groepsgesprekken leiden tot verwerking van nieuwe kennis en in gesprek kan veel van vragen die dit oproept beantwoord worden.

Zowel sleutelfiguren als bewoners geven aan dat dit een prettige vorm is om geïnformeerd te worden (bijv., over energietransitie). Sleutelfiguren willen in veel gevallen graag de kennisdragers worden. Zij kunnen dan 'bijgeschoold' worden en de rest van het netwerk informeren. Door sleutelfiguren samen (via cursussen/ workshops etc.) tot kennisdragers te maken kan ook contact ontstaan tussen de netwerken onderling (bridging). Dit zou een opstap kunnen zijn naar een aanpak via bijvoorbeeld gebouw typologieën of buurten waarin verschillende netwerken vertegenwoordigd zijn.

Een aantal sleutelfiguren ziet ook kansen om zelf activiteiten te ontplooiën onder de paraplu van de Energietransitie. Zij zouden daarbij graag werken met tastbare voorbeelden. Voor de extra inspanningen zouden de bestaande netwerken ook betaald en gefaciliteerd moeten worden. Dan zou de extra aandacht en investeringskracht vanuit de energietransitie een kans betekenen voor de veerkracht van bewoners en sleutelfiguren in de wijk. Ook het eigenaarschap over energiegebruik, CO2 uitstoot en woon- en leef kwaliteit zou vergroot kunnen worden voor bewoners dankzij de energietransitie. Uit de resultaten van de verkenning naar (on)zichtbare netwerken zijn een aantal gezamenlijke aanbevelingen voor het vervolg te destilleren.

7.1 Aanbevelingen voor betrokken partijen bij de energietransitie in BoTu

Voor het vervolg is onze aanbeveling om samen met bestaande netwerken en hun sleutelfiguren invulling te geven aan de maatschappelijke bouwstenen van de energietransitie.

Bewoners zijn nieuwsgierig. Ze horen graag over energietransitie en worden graag structureel op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en wat deze betekenen voor hun eigen huishouden. Klimaatverandering (Co2 uitstoot) is breed bekend. Motivatie om iets te doen is aanwezig: “Wat kunnen we doen?, Van het gas af, waarom? De problematiek in Groningen is minder bekend. Verandering leidt tot onrust, gas is namelijk vertrouwd. De bewoners ervaren het als prettig dat wij naar ze toekomen om te vragen naar hun ervaringen en iets te vertellen over de energietransitie zonder dat wij een eigen agenda hebben.

Een Aanpak

1. Via bestaande netwerken en sleutelfiguren. Deze versterken en gebruiken als ‘hub’.
2. Via woningtypen en buurten.

Hoe?

De bestaande netwerken willen graag onderdeel zijn van de energietransitie. Dit kan op een aantal manieren gestalte krijgen:

1. Bewoners willen via het netwerk geïnformeerd worden. Dat betekent afspraken maken met de sleutelfiguren over de wijze van informeren. Meestal zal dat op de eigen (vertrouwde) locatie zijn. Organisatie van de bijeenkomsten ligt dan in handen van de sleutelfiguren.

Vanuit de antropologische verkenning komen een aantal suggesties ten aanzien van de manier waarop netwerken en bewoners graag geïnformeerd worden. Antwoorden van sleutelfiguren en bewoners geven het volgende beeld:

- Kom met ons praten: in gesprek gaan vanuit gelijkwaardigheid – niet alleen zenden
- Betrekken van mensen in hun eigen netwerk – met sleutelfiguren/ bruggenbouwers in deze netwerken
- Communicatie in verhaal en beelden
- Informatievertrekking die aansluit op leefwereld bewoners (wat kost het, wie betaalt wat, wat betekent het voor het koken etc.)
- Fysieke voorbeelden (modelwoning, keuken, inductieplaat om mee te oefenen. Waterbuffering, recycling mogelijkheden).
- Creatief oplossingsvermogen bewoners en netwerken ondersteunen: vaak hebben bewoners zelf goed ideeën over hoe iets opgelost zou kunnen worden of waar zij mee geholpen zouden zijn. Gemeente en academici kunnen hier ondersteunend aan zijn: helpen de oplossingen te realiseren door te faciliteren.

X Spel: is een drempel. (Je moet over een aantal vaardigheden beschikken om het spel te leren/ kunnen spelen – taal- begrip-)
reactie: we moeten iets kunnen (om te kunnen meedoen). Dit geeft een gevoel van onveiligheid en onvermogen.

2. Het netwerk wil zelf actief worden in het informeren van de eigen achterban. Sleutelfiguren zouden laagdrempelig opgeleid (workshops, bijv.) kunnen worden om zelf informatie te verspreiden in het eigen netwerk. Zij kunnen ook informatie uit het eigen netwerk inventariseren.

3. Het netwerk wil zelf actief worden in programmering en uitvoering van de Energietransitie. Vanuit de netwerkverkenning is bekend dat er al een aantal initiatieven in de wijk zijn die zich vanuit intrinsieke motivatie al bezig houden met de energietransitie. Zoals daar zijn verschillende VVE's, een 'energie-opbouwwerker', Delfshaven Coöperatie, Wijkenergie Werkt, het Zelfregiehuus, Schiezicht, werkplaats voor participatief drama Formaat en Delfshaven Energie Coöperatie. Binnen de antropologische verkenning hebben netwerken, die (nog) niet noodzakelijkerwijs betrokken zijn bij de energietransitie, wensen uitgesproken over de wijze waarop zij als netwerk deel van de transitie willen uitmaken.

Veel van de netwerken heeft hiervoor al eerste eigen ideeën:

Zelfregiehuus

- wil graag een cursus "milieucoach" krijgen
- een train de trainer cursus "milieu coach" volgen
- zelf cursussen milieucoach geven
- vervolg workshops geven
- dialogen organiseren over impact-kansen van de energietransitie met andere netwerken. Op het zelfregie huis geregeld door sleutelfiguren.
- ze willen zich op meerdere thema's engageren.

Stichting Vluchtelingen voor Vluchtelingen

- wil zelf een aanlooppunt duurzaamheid voor de omgeving en eigen netwerk runnen
- wil in dialoog over de energietransitie
- cursus milieucoach krijgen
- volgen train de trainer milieu coach

Bewoner VvE

- wil investeren in verduurzaming maar wil graag advies over beste aanpak en financierings-subsidie mogelijkheden.

Verbindingskamer

- een eigen inductieplaat zodat de vrouwen zelf (nieuwe) recepten kunnen ontwikkelen en kunnen oefenen met het bereiden van traditionele gerechten
- vrouwen uit de wijk gaan op kook cursus en geven kookcursus bij ons

Studio Delfshaven

- Meedenken over mogelijkheden vergroening straten
- Informeren

Bewonersvereniging Gijsinglaan

- Informeren bewoners

Sportschool Team Loyalty

- Sport als verbinding
- Informeren netwerk
- Potentie project om jongeren aan het werk te helpen in energie transitie

7.2 Aanbevelingen op thema

De aanbevelingen zijn uit te splitsen naar een aantal samenhangende concrete thema's:

1. Kennisuitwisseling

Het verweven van de sociale met de technische en energetische bouwstenen is een opgave. De beschreven maatschappelijke bouwstenen in het voorgaande hoofdstuk geven weer welke sociaal maatschappelijke thema's (voortkomend uit de noden uit de wijk) geïdentificeerd kunnen worden als meekoppelkansen. Wij bevelen aan om vervolgens samen met netwerken te onderzoeken op welke wijze er invulling gegeven kan worden aan deze thema's: Hoe zien netwerken dit voor zich? Wat is volgens hen de beste oplossing voor de problemen die zij rondom deze thema's ervaren?. Sleutelfiguren en de bewoners die zij vertegenwoordigen zijn hierin ervaringsdeskundigen.

Hierdoor kan de input van professionals in de energietransitie en van sleutelfiguren en bewoners elkaar versterken. Een proces waarin regelmatig uitwisseling en interactie is tussen verschillende sporen is hierin leidend. Advies is om vanaf begin af aan het gesprek aan te gaan, de antropologische verkenning biedt enkele eenvoudige handvatten voor een dialoog.

2. Bruggenbouwers

Voortbordurend op de voorgaande aanbeveling zien wij meerwaarde in de capaciteit van sleutelfiguren als bruggenbouwers. Zij zijn cultuursensitief omdat zij weten wat er speelt onder bewoners in de wijk en in staat om de vertaalslag te maken tussen beleid en leefwerelden van deze bewoners. Jargon rondom de energietransitie kan hierdoor worden vertaald waardoor deze wordt begrepen door bewoners. Andersom kunnen zij ook helpen om ideeën van bewoners vertalen naar beleid. Dit vraagt ook afspraken over hoe in de wijk aansluiting gezocht wordt bij de bestaande (netwerk) systemen. Het is belangrijk om sleutelfiguren in staat stellen hun verhaal te vertellen zodat andere partijen dat kunnen aanvullen en verrijken.

3. Continuïteit van initiatief

Zorg er voor dat acties en programma's 'van buiten' bijdragen aan de duurzaamheid, continuïteit en groei van lokale en reeds bestaande initiatieven. Door bestaande netwerken te betrekken bij de vormgeving van de energietransitie, door samen na te denken over het uitbouwen van de sociale bouwstenen worden zij mede-eigenaar van de energietransitie. Hiermee wordt voorkomen dat bij wisseling van lokale ambtenaren, welzijnspartijen en professionals kennis verloren gaat. Continue betrokkenheid is hierbij van belang: samen informeren, programmeren en uitvoeren.

Aandachtspunt is wel dat de extra taken voor de bestaande netwerken ook betaald moeten worden. En dat deze netwerken ook stabiele ontmoetingsplekken (maatschappelijk vastgoed en 'commons') met een goed verdienmodel als basis nodig hebben. De beschikbaarheid en continuïteit van deze plekken en middelen voor deze extra taken is noodzakelijk (nu moet elke netwerk voor elke activiteit opnieuw budget aanvragen voor elke activiteit).

4. Neem mensen serieus

Neem noden als te weinig activiteiten voor jongeren, gebrek aan beheer, woonoverlast (bergingen) en zorgen rondom woonkwaliteit (schimmel) serieus en gebruik deze als aangrijpings- en uitgangspunt voor gezondheid en ontwikkelingen rondom energietransitie. Op het gebied van woonkwaliteit speelt woningbouwcorporatie Havensteder een belangrijke rol.

5. Samenwerking.

Als de energietransitie gebruikt wil worden als hefboom voor sociale verbetering is de wijk is een goede samenwerking tussen 'top-down' en 'bottom-up' vereist. Het in kaart brengen van alle partijen en het visualiseren van verhoudingen en het vaststellen van verschillende rollen kan daarbij behulpzaam zijn. Op basis daarvan kunnen ook doel en begrenzing van de rollen gedefinieerd worden en afspraken gemaakt worden over de wijze van samenwerking. Samenwerking vereist ook wederkerigheid; en helderheid over gezamenlijk en individueel belang van de verschillende partijen die een rol spelen.

Culturele sensitiviteit, een open houding en reflectie zijn hierbij ook van belang. Culturele verschillen en spanningsvelden bestaan op verschillende niveaus. Bijvoorbeeld langs lijnen van etniciteit maar ook beleidscultuur (jargon) versus leefwereld bewoners. Veel onbegrip komt voort uit verkeerde interpretaties; andere verwachtingen en andere gewoontes.

Neem de tijd om in te leven in de gewoontes van anderen en wees bereid om uit de eigen 'manier van doen' te stappen. Begin met luisteren en zoek vervolgens naar een gemeenschappelijke agenda. Wees alert op gebruik van onbedoeld paternalisme (wij zorgen voor jullie: wij weten wat jullie nodig hebben). Het kan helpen daarvan bewust te zijn en af en toe vragen: 'Waarom doe ik dit? (doen we dit?) en voor wie?'

6. Transparantie

Helderheid over belangen en dilemma's kan wantrouwen wegnemen. Stel vast of er een hoofdeigenaar van de energie transitie is of dat het een samenwerking van meerdere partijen is. Hoe kunnen zij samen definiëren wie welke informatie levert aan en wie en hoe er gecommuniceerd wordt. Wie bepaalt welke groep extra budget krijgt voor wat? Transparantie in communicatie: Leg duidelijk uit waarom er besloten wordt voor een bepaalde oplossing (bijvoorbeeld een warmtenet) en wat de consequenties zijn. Door achterhouden van informatie ontstaat wantrouwen.

7. Communicatie

Een gezamenlijke en integrale communicatiestrategie voorkomt onduidelijkheid en onrust. Binnen een dergelijke strategie is het noodzakelijk om helder te zijn over de afzender(s) van informatie gekoppeld aan de rol en het mandaat van de verschillende afzenders.

Geef bewoners toegang tot de beschikbare informatie waarbij alleen geschreven informatie te beperkt is. Het visueel maken met plaatjes helpt maar concrete voorbeelden spreken nog meer. Verschillende vormen van participatie en interactie zijn nodig. Niet alleen vergaderingen en informatiebijeenkomsten maar vooral ook het in gesprek gaan met bewoners en samen experimenteren en ondernemen.

Daarnaast is het niet nodig om te wachten tot alle informatie bekend is voordat er gecommuniceerd wordt met de wijk. Regelmatige communicatie met een vast ritme is het advies. Dat er geen nieuws kan ook nieuws zijn.

7.3 Bijdrage IABR–Atelier Rotterdam

Wij denken dat IABR bij kan dragen aan verbetering van de kansen door:

- Een aantal praktische problemen in de wijk (met link aan de energietransitie) in beeld te brengen. Denk aan de sterk verbreide schimmel problematiek; De huidige ruimtelijke inrichting van de wijk; hoe zou deze in gesprek met gebruikers tot een optimale gemeenschappelijke leefruimte getransformeerd kunnen worden?
- Het creëren van fysieke voorbeelden van nieuwe mogelijkheden die de energietransitie zou kunnen bieden. Willekeurige voorbeelden: Energiezuinig verbouwen van locatie CCPR; andere (groene) inrichting van de straten met meer speelmogelijkheden die ook een oplossing bieden voor de afwatering in de wijk; ruimtelijke oplossingen in de wijk die leefbaarheid/ waterbeheersing en energiegebruik combineren.
- Het adresseren en visualiseren van de maatschappelijke meerwaarde door ontwerpend onderzoek bij betrokken stakeholders van de energietransitie in Bospolder-Tussendijken. En door het faciliteren van de interactie en uitwisseling met andere wijken van de wereld tijdens IABR2020 kan er een gezamenlijke leeromgeving ontstaan.

7.4. Verder onderzoek

Deze verkenning is een eerste stap om helderheid te krijgen hoe de maatschappelijke bouwstenen van de energietransitie vorm kunnen krijgen. Voor vervolgonderzoek hebben we een aantal suggesties en aanbevelingen. Verder onderzoek naar de mogelijkheden om netwerken te betrekken is gewenst. Waarbij onderzocht wordt:

1. op welke wijze besluitvorming- en overlegstructuren vormgegeven worden binnen deze betreffende groepen,
2. op welke manier(en) hierop aangesloten kan worden vanuit Gemeente en andere partijen in de wijk die meer draagvlak willen genereren voor wijkbrede beleidsthema's.
3. de wijze waarop de sociaaleconomische bouwstenen (verder) in kunnen haken op de technische bouwstenen toegespitst op specifieke locaties en/of bouwtypen in de wijk

4. de noden en kansen van huiseigenaren in de wijk en welke kansen hier voor de energietransitie liggen
5. de rol van (te weinig) sociale cohesie in het kader van sociale veerkracht van een gemeenschap/wijk

Methodiek

De (groeps)gesprekken uit de antropologische verkenning laat zien dat mensen open zijn en in gesprek willen. Er ontstaat snel persoonlijk contact maar vertrouwen en gelijkwaardigheid is essentieel. Vormen van actieonderzoek en antropologische onderzoeksmethodieken passen hier:

- Open luisteren, zonder agenda/programma
- Er wordt veel onderzoek gedaan en daarom des te belangrijker om duidelijk te formuleren en communiceren wat je als onderzoek(er) terug kan geven
- Terugkoppeling met betrekking tot het onderzoek: wat is de opbrengst en wat wordt er mee gedaan? Welke opvolging vindt er plaats?
- Ook is het belangrijk om alert te zijn op de behoeften en grenzen van (betrokken) bewoners overvraag hen niet met interviews maar werk bijvoorbeeld mee.

Voor verwerking gegevens

- Articuleren wie hoofdeigenaar van welke informatie is en hier duidelijk over communiceren
- Helderheid over de positie van de eigenaar van de informatie en vanuit welk perspectief – het handelingsperspectief van netwerken wordt gedefinieerd

Met de netwerkverkenning is een begin gemaakt van een 'adresboek voor de wijk'. Deze data kan verder aangevuld en verrijkt worden tot een CRM (Community Relationship Management) systeem dat op slimme en efficiënte wijze verschillende netwerken bij verschillende programma kan informeren en betrekken. Van belang is wel dat de continuïteit en het eigenaarschap van deze data geborgd wordt in de wijk.

VERKENNING (ON)BEKENDE NETWERKEN

COLOFON

In opdracht van
Internationale Architectuur Biennale Rotterdam

IABR-ATELIERS

De IABR voert de Ateliers uit als lead partner van het Rijk in het kader van de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp (ARO) 2017 - 2020 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

IABR-ATELIER ROTTERDAM

Het IABR–Atelier Rotterdam, opgericht in 2013, is een samenwerking in gedeeld opdrachtgeverschap van de IABR en de Gemeente Rotterdam (Stadsontwikkeling). Eindverantwoordelijke voor het Atelier is George Brugmans, bestuurder–directeur IABR. voor het derde onderzoekstraject van het Atelier Rotterdam: Energietransitie als hefboom voor sociaal-inclusief stadmaken, (2017 - 2020), is Joachim Declerck (AWB) benoemd als ateliermeester.

Samengesteld door:
Anne Knoop
Mimi Slauerhoff
Robbert de Vrieze
Willem Beekhuizen

30.08.2019

Met dank aan iedereen voor hun bijdrage.

